

7036 SAYILI İŞ MAHKEMELERİ KANUNU ÇERÇEVESİNDE BİREYSEL İŞ UYUŞMAZLIKLARINDA ZORUNLU ARABULUCULUK

Arş. Gör. Sedat KAYA*

Özet

7036 sayılı İş Mahkemeleri kanunuyla birlikte belirli iş uyuşmazlıklarında dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olunması dava şartı haline getirilmiştir. Çalışmamızda ilk olarak alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından biri olan arabuluculuk yöntemi incelenmiştir. Daha sonra zorunlu arabuluculuk ve hak arama özgürlüğü ilişkisine değinilmiştir. Son olarak da uygulamada ortaya çıkması muhtemel çeşitli sorunlar hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Zorunlu arabuluculuk, iş uyuşmazlığı, hak arama özgürlüğü, alternatif uyuşmazlık çözümü, emredici yapı

Abstract

With Code of Labour Courts no. 7036 coming into force, in certain labor disputes, to mediate prior to litigation became a course of action. Initially in this work, mediation, a sort of alternative dispute resolution, is examined. Then the link between compulsory mediation and right to legal remedies is mentioned. Lastly, variety of issues likely to occur in practice are evaluated.

Key words: Compulsory mediation, Labor dispute, Right to legal remedies, Alternative dispute resolution, Imperative structure

GİRİŞ

Geleneksel olarak uyuşmazlıkların çözümünde akla ilk gelen yol dava yoludur. Dava yolunda mahkemeler önünde çatışmacı yöntemlerle

---

* Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı.

Makale Geliş Tarihi:07/10/2018 / Makale Kabul Tarihi:30/10/2018

hakkını elde etmeye çalışan tarafların derin bir soluğa ve engin bir sabra ihtiyaçları vardır. Zira yargılama kurallarının sıkı şekil şartlarına bağlı olması ve mahkemelerin ağır iş yükü gibi sebeplerle davaların oldukça uzun sürdüğü bilinen bir gerçektir. Örneğin, 2005-2015 yılları arasında asliye hukuk mahkemelerinde bir davanın görülme süresi ortalama 218 gün iken; iş mahkemelerinde bu süre 434 gündür. Genellikle basit yargılama usulüne tabi davaların görüldüğü sulh hukuk mahkemelerinde dahi bu süre, ortalama 90 günden az olamamaktadır.¹ Bu bakımdan hukuk kültürümüze “*mahkeme mahkeme sürünmek*” deyimi yerleşmiştir.

Dava yolunun olumsuz yönü yalnızca yargılamaların uzun sürmesi değildir. Ayrıca çatışmacı yöntemlerle uyuşmazlığın çözülmeye çalışılması yeni uyuşmazlıkların ortaya çıkmasına sebep olabilmekte, ekonomik ve toplumsal ilişkileri zedeleyerek birçok yeni soruna yol açabilmektedir. Bu bakımdan Zeki Ökten’in yönettiği, Kemal Sunal’ın başrolde oynadığı, 1986 yapımı “*Davacı*” filmi basit bir uyuşmazlıktan ortaya çıkan yeni uyuşmazlıkların anlatıldığı çarpıcı bir örnektir.

Düzenli ve istikrarlı çalışma hayatının varlığı, güçlü ekonominin olmazsa olmaz şartlarından. Ülkemize katma değer sağlaması beklenen işçi ve işverenlerin mahkemelerde yıllarca hak arama mücadelesi vermesi gerek taraflar gerekse toplum bakımından emek ve para kaybıdır. Şu halde, çalışma hayatında ortaya çıkan bir uyuşmazlığın biran önce çözülmesinde tarafların olduğu kadar toplumun da menfaati vardır.

Adalet Bakanlığı tarafından 2015 yılında yayınlanan bir istatistiğe göre, mahkemelerde derdest davaların yaklaşık yedide biri (1/7) iş uyuşmazlıklarından kaynaklanmaktadır.² Sanayinin gelişmesine paralel olarak artan iş uyuşmazlıkları sebebiyle bu uyuşmazlıklarla ilgilenen mahkeme sayılarında artış olmuştur. Buna rağmen, mevcut iş yükü ve hâkim sayısı dikkate alındığında iş mahkemeleri üzerindeki yükün çok fazla olduğu da inkâr edilemez.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan ve 2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planında, hukukun tüm dallarında alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına ağırlık verme

---

¹ http://adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/HUKUK%20MAHKEMELER%C4%B0/5.pdf (ET 15.02.2018).

² http://adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/HUKUK%20MAHKEMELER%C4%B0/1.pdf ET (ET 15.02.2018).

kararı alınmıştır.³ Bu çerçevede ilk olarak, 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu (HUAK)⁴ 07.06.2013 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. Ancak anılan kanunun yürürlüğe girdiği tarihten günümüze kadar geçen yaklaşık beş yıllık süreçte arabuluculuk kurumu arzu edilen ilgiliyi görmemiştir. Bu nedenle, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının uygulamada bilinirliğinin artırılması, böylece mahkemelerdeki ağır iş yükünün azaltılması amacıyla dava açılmadan önce arabuluculuğa başvuru yapılmış olunmasının dava şartı haline getirilmesi önerilmiştir.⁵ Bu çerçevede, 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu (İş MK)⁶ nun üçüncü maddesiyle, belirli iş uyuşmazlıklarında dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olunması dava şartı haline getirilmiştir.

Biz de bu çalışmamızda ilk olarak alternatif uyuşmazlık çözüm yollarını ve bu yollardan en bilinen yöntem olan arabuluculuk yöntemini, 7036 sayılı Kanun değişiklikleri çerçevesinde, inceleyeceğiz. Daha sonra zorunlu arabuluculuk düzenlemesinin iradilik ilkesi ve hak arama özgürlüğüyle ilişkisini doktrindeki görüşler ve Anayasa Mahkemesi kararları çerçevesinde irdeleneceğiz. Bundan sonra, iş hukuku ilkeleriyle zorunlu arabuluculuk düzenlemesinin birbirine uygun olup olmadığı tartışılacaktır. Son olarak medeni usul ve icra-iflas hukuku kuralları çerçevesinde yargılama giderleri, alt işveren ilişkisinin bulunduğu hallerde işe iade talepleri bakımından arabuluculuk arkadaşlığı, anlaşma belgesinin niteliği ve icra edilebilirlik şerhiyle ilgili çeşitli sorunlar hakkında değerlendirmelerde bulunulacaktır.

---

3 T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Onuncu Kalkınma Planı, s. 36 (http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Onuncu_Kalkinma_Plani.pdf) (ET. 25.10.2018)

4 07.06.2012 tarih ve 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu (RG. 22.06.2012, S. 28331).

5 **Kuru**, Baki, “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı Hakkında Görüş ve Öneriler”, *Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, C. 16, S. 2, 2010, s. 240, (**Kuru**, Görüş ve Öneriler).

6 12.10.2017 tarih ve 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu (RG. 25.10.2017, S. 30221).

I. ALTERNATİF UYUŞMAZLIK ÇÖZÜMÜ VE ARABULUCULUK

A. GENEL OLARAK

Alternatif Uyuşmazlık Çözümü terimi hukuk literatürümüze İngilizce “Alternative Dispute Resolution” (ADR)⁷ - kavramının Türkçeye çevrilmesiyle kazandırılmıştır. Alternatif uyuşmazlık çözümü, tarafsız üçüncü kişinin aralarında uyuşmazlık bulunan tarafları ortaklaşa çözüme ulaşmaları amacıyla bir araya getirmek suretiyle birbirleriyle iletişim kurmalarına yardımcı olduğu, devlet mahkemelerinde yürütülen yargılamaya nazaran seçimlik yol olarak işlerlik kazanan uyuşmazlık çözüm yollarının bütünüdür.⁸ Burada “alternatif”⁹ kelimesine birçok anlam verilebileceğinden doktrinde bu kelimenin anlamı üzerinde daha fazla durulmuştur.¹⁰ AYM’ de bir kararına “alternatif” ibaresini irdelemiştir. Şöyle ki:

“Alternatif Uyuşmazlık Çözümü kavramında geçen “alternatif” terimi, mahkemelere alternatif bir yol olarak kullanılamaz.... Esasen, doktrinde de alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının yargının alternatifi

⁷ ADR’nin tarihsel gelişimiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Özbay**, İbrahim, “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları,” *EÜHFD*, C. 10, S. 3-4, 2006, s. 461-462 (**Özbay**, Alternatif Çözüm); **İldır**, Gülgün, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ankara: Seçkin Yayınları, 2003, s. 71-72; **Yazıcı Tıktık**, Çiğdem, Arabuluculukta Gizliliğin Korunması, İstanbul: XII Levha Yayınları, 2013, s. 15; **Yıldırım**, Kamil, “İhtilafların Mahkeme Dışı Usullerle Çözülmesi Hakkında,” *Prof. Dr. Yavuz Alongoya için Armağan*, İstanbul: Vedat Yayınları, s. 350 vd.

⁸ **Tanrıver**, Süha, “Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk,” *Makalelerim (2006)*, Ankara: Asil Yayınları, 2006, s. 1 (**Tanrıver**, Alternatif Çözüm). Benzer tanımlar için bkz. **Özbay**, Alternatif Çözüm, s. 460; **Dür**, Orhan, Arabuluculuk Faaliyeti ve Arabulucuların Hak ve Yükümlülükleri, Ankara: Adalet Yayınları, 2017, s. 6; **İldır**, s. 30; **Kismet Kekeç**, Elif, Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlıkların Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınları, 2014, s. 25-26; **Özbek**, M. Serdar, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, C. 1, 4. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2016, s. 191-198; **Yazıcı Tıktık**, s. 5-6; **Taşpolat Tuğsavul**, Melis, Türk Hukukunda Arabuluculuk, Ankara: Yetkin Yayınları, 2012, s. 22.

⁹ “Alternatif” kelime anlamı itibarıyla “seçenek, seçimlik” anlamına gelmektedir. bkz. **Yılmaz**, Ejder, Hukuk Sözlüğü, Ankara: Yetkin Yayınları, 2008, s. 50, (**Yılmaz**, Sözlük).

¹⁰ **Yazıcı Tıktık**, s. 5; **Özbek**, s. 198: Alternatif kelimesinin dostane bir anlam içerdiği yönünde bkz. **Taşpolat Tuğsavul**, s. 25.

olan ve dolayısıyla yargısal sistemin yerine ikame edilmeye çalışılan veya onunla rekabet içinde bulunan bir süreçler bütünü olmadığı, tam tersine uyuşmazlıkların çözümü için öngörülen yöntemlere ilave edilmiş tamamlayıcı yöntemler topluluğu olduğu hususunda tam bir mutabakat bulunduğu anlaşılmaktadır.”¹¹

Gerçekten de ADR yöntemleri, dava yoluyla birlikte uygulanan, dava yolunun yanında seçimlik olarak yer alan yöntemlerdir.¹² Diğer bir deyişle, “alternatif” ibaresi yargılama kurallarının alternatifini olarak anlaşılmalıdır.¹³ Doktrinde ADR kavramındaki “alternatif” kelimesinin yargıyla rekabet eden, onun yerini almaya çalışan mekanizma olarak algılanması sebebiyle Alternatif Uyuşmazlık Çözümü tabiri yerine “Dostane Uyuşmazlık Çözüm Yolları” tabirinin kullanılması da önerilmiştir.¹⁴

Doktrinde bir görüşe göre ise, “alternatif” teriminin esasında bir önemi bulunmamaktadır. Zira, artık bu yöntemin devlet yargısına alternatif teşkil edip etmediği sorusundan çok, bu yöntemlerin her somut olayın özelliklerine göre nasıl en uygun ve en başarılı yöntemin sağlanabileceği sorusu gündemdedir.¹⁵

Uyuşmazlıkların çözümü esasen devletin görevidir.¹⁶ Devlet bu görevini bağımsız ve tarafsız mahkemeleri aracılığıyla yerine getirir (AY. m. 9). ADR ise, devletin mutlak egemenliğine zarar vermeksizin

11 Anayasa Mahkemesi 10.7.2013 tarih 2012/94 E., 2013/89 K., (RG. 25.1.2014, S. 28893).

12 **Özbay**, Alternatif, Çözüm, s. 460; **Özbek**, s. 200-201; **Uyumaz**, Alper/**Erdoğan**, Kemal, “Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları,” *DEÜHFD*, C. 17, S. 1, 2015, (basım yılı: Şubat 2016), s. 124; **Tanrıver**, Alternatif Çözüm , s. 2; **Bulur**, Alper, “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk Yöntemi,” *ABD*, Y. 65, S. 4, 2007, s. 33, (**Bulur**, Arabuluculuk Yöntemi).

13 **İldır**, s. 21; **Yazıcı Tıktık**, s. 6; **Özbay**, Alternatif Çözüm, s. 460.

14 **Tanrıver**, Alternatif Çözüm, s. 5; **Dür**, s. 8; **Kaplan**, Yavuz, “Arabuluculuk ve Türk Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısına Eleştirel Bir Bakış,” *MHBD*, Y. 28, S. 1-2, 2008, s. 121.

15 **Taşpolat Tuğsavul**, s. 25.

16 Doktrinde bir görüşe göre, mahkeme denilen kurum tarihsel gelişimde işlevini tamamlamıştır. İnsanlık yepyeni bir yargılama anlayışına doğru yönelmiştir. Devlet odaklı yaşam yerine insan odaklı yaşam anlayışının bir sonucu olarak ADR’ye alışılacaktır (**Yılmaz**, Ejder, “Avukatlık Ücretinden Doğan Uyuşmazlıkların Çözüm Yeri”, *Prof. Dr. Yavuz Alangoya’ya Armağan*, İstanbul: Vedat Yayınları, 2007, s. 376-377, (**Yılmaz**, Avukatlık Ücreti).

yargısal yolların yanında yer alan, tarafların iradi olarak başvurması halinde işlerlik kazanan, ilişkilerin koparılmadan sürdürülmesini amaç edinen, adil ve hakkaniyete uygun bir karardan ziyade tarafların optimal menfaatleri çerçevesinde uyuşmazlığın sona erdirilmesini hedefleyen yöntemler bütünüdür.¹⁷ Şu halde, ADR'nin amacı, yargı yolunun yerine geçmek veya yargı yolu yerine tercih edilmek olmadığı gibi yargı yolundan kaçmak da değildir.¹⁸ ADR, yargının daha etkin ve verimli çalışmasına hizmet eden, devlet yargısıyla yan yana yürüyen etkin ve barışçı yöntemler bütünüdür.¹⁹

Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri'nin asıl hedefi küçük çaplı ve kamu düzenini ilgilendirmeyen ve tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği uyuşmazlıkların adli bir soruna dönüşmeden çözümünü gerçekleştirmektir.²⁰ Devlet mahkemelerinde yürütülen yargılama faaliyetinde dahi tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği uyuşmazlıklarda sulh olabilmelerine imkân tanınmakta (HMK m. 313/f. 2) ve hâkime tarafları sulhe teşvik etme ödevi yüklenmektedir (HMK m. 137; m. 139; m. 140; m. 320; AMK m. 7)²¹. Şu halde; kamu düzenini ilgilendirmeyen ve tarafların üzerinde serbestçe

-
- 17 **Tanrıver**, Süha, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Arabuluculuk Kurumuna Hukuki ve Sosyolojik Bir Bakış", *Makalelerim (2006)*, Ankara: Asil Yayınları, 2006, s. 59 (**Tanrıver**, Sosyolojik Bakış); **Bulur**, Alper, "Avukatlık Kanunu m. 35/A'nın Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Çerçevesinde İrdelenmesi ve Bir Düzenleme Önerisi", *TBBD*, S. 89, 2010, s. 198 (**Bulur**, Düzenleme Önerisi); **Uyumaz**, Alper, "Tüketici Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları", *SÜHFD*, C. 20, S. 1, Yıl 2012, s. 105-106.
- 18 **Özbek**, s. 201; **Taşpolat Tuğsavul**, s. 24; **Tanrıver**, Alternatif Çözüm, s. 2; **Dür**, s. 6; **Aras**, Bahattin, "Genel Olarak Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Temel Özellikleri", *Adalet Dergisi*, S. 35, 2009, s. 60.
- 19 **Bulur**, Arabuluculuk Yöntemi, s. 32-33; **Tanrıver**, Alternatif Çözüm, s. 4-5; **Dür**, s. 8; **Özbek**, s. 201; **Işık**, Olcay, "Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı Çerçevesinde Arabuluculuk Yönteminin Diğer Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ile Karşılaştırılması", *Terazi Hukuk Dergisi*, Y. 6, S. 64, 2011, s. 16. ADR'nin amaçları konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **Yazıcı Tıktık**, s. 11 vd.
- 20 **Pekcantez**, Hakan, "Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri", *Hukuki Perspektif Dergisi*, S. 5, 2005, s. 15' ten aktaran: **Tanrıver**, Alternatif Çözüm, s. 2.
- 21 **Ersen Perçin**, Gizem, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemlerinden Arabuluculuğun Hukuksal Düzenlemelerdeki Yeri", *MHB*, Yıl: 31, S. 2, 2011, s. 190 vd. ; **Özmumcu**, Seda, *Uzak Doğu'da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış*, İstanbul: XII Levha Yayınları, 2013, s. 238-260.

tasarrufta bulunabileceği uyuşmazlıklar bakımından ADR'nin uygulanmasında hukuken bir engel bulunmamaktadır (HUAK m.1).²²

Anayasa Mahkemesi de HUAK'ın birinci maddesinin iptali talebi üzerine verdiği kararda, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği iş kavramının mevzuat ve uygulamada bilinen bir kavram olduğu hususuna vurgu yaptıktan sonra, kamu düzenine ilişkin konularda tarafların serbestçe tasarrufta bulunamayacağı konusunda bir şüphe bulunmadığını da belirterek hükmün belirsiz olmadığı sonucuna ulaşmıştır.²³ Şu halde, kamu düzenini ilgilendirmeyen ve tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği uyuşmazlıklar bakımından ADR'nin uygulanmasında hukuken bir engel bulunmadığı görüşüne Yüksek Mahkeme'nin de katıldığı söylenebilecektir.

ADR'nin üç unsurundan söz edilebilir. Bunlardan ilki, çözüme ulaşmada üçüncü kişinin müdahalesinin gerekliliğidir.²⁴ ADR'nin ikinci unsuru ise, yargılama faaliyeti öncesinde taraf iradesiyle ADR'ye başvurulabileceği gibi devlet veya tahkim yargılaması devam ederken de tarafların talebi ya da hâkimin veya hakemin inisiyatifıyla ADR'ye başvurulabilmesidir.²⁵ ADR'nin üçüncü unsuru ise, alternatif usuller kullanılarak ulaşılan çözümün, kural olarak, bağlayıcı olmamasıdır.²⁶ Bu son unsura göre, taraflar ulaşılan çözümden tatmin olmama durumunda yargılama makamlarına başvuru haklarını saklı tutar.²⁷

²² **Kuru**, s. 240; **Yılmaz**, Ejder, "Arabuluculuğun Yasa ile Düzenlenmesi", *Makalelerim (1973- 2013)* Ankara: Yetkin Yayınları, s.1959 (**Yılmaz**, Yasa ile Düzenleme). Arabuluculuk faaliyeti taraflar arasında mahkeme dışında sulh olma faaliyetine çok benzemektedir. Bu bakımdan tarafların ancak üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konularda ADR nin uygulanabileceği sonucuna varılabilir. ADR yolunun karşılıklı fedakârlıkları içermesi halinde ise ortada sulh sözleşmesi bulunmaktadır. (bkz **Özbay**, Alternatif Çözüm, s. 472).

²³ Bkz. dn. 11'de değinilen karar.

²⁴ **Özbay**, İbrahim, "Avukatlık Hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Belgesinin İlam Niteliği", *EÜHFED*, C. 8, S. 3-4, 2004, s. 387- 388, (**Özbay**, Uzlaştırma Belgesi).

²⁵ **Özbay**, Uzlaştırma Belgesi, s. 388: Alternatif uyuşmazlık çözüm yolunun yargılamanın zorunlu bir parçası olarak dahi düzenlenebileceği yönünde bkz. **Özbay**, Alternatif Çözüm, s. 463; **İldır**, s. 28-29.

²⁶ **Özbay**, Alternatif Çözüm, s. 463; **İldır**, s. 28-29; **Uyumaz**, s. 106.

²⁷ **Sungurtekin Özkan**, Meral, "Avukatlık Kanunu'nun 35/A maddesi Çerçevesinde Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi", *MİHDER*, 2005/2, s. 355; **Taşpolat Tuğsavul**, s. 23; **Dür**, s. 6.

B. ALTERNATİF UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin en bilinen türleri: müzakere²⁸, tarafsız ön değerlendirme²⁹, vakıaların tespiti³⁰, arabuluculuk–tahkim,³¹ kısa duruşma³², uzlaşma ve arabuluculuktur.

Tahkimin hukuki niteliği ise tartışmalıdır. Bir görüşe göre, tahkim, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden biridir.³³ Diğer bir görüşe göre ise, tahkim alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi değildir. Tam aksine, devlet yargılamasını tamamlayan yargısal bir yoldur.³⁴

28 Uyuşmazlık halinde bulunan tarafların, herhangi bir üçüncü kişinin yardımına başvurmaksızın bir araya geldiği uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Müzakere yöntemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Tanrıver**, Alternatif Çözüm, s. 9; **Uyumaz**, Tüketici, s. 108; **Kaplan**, s. 118; **Özbay**, Alternatif Çözüm, s. 471; **Ersen Perçin**, s. 181; **Işık**, s. 19.

29 Tarafsız ön değerlendirici adı verilen objektif, bağımsız, deneyimli üçüncü kişinin uyuşmazlığın nasıl, nerede çıktığını, nasıl geliştiğini gelecekte hangi yöne gidebileceği hususlarında taraflara bilgi vermesi yöntemidir. Tarafsız ön değerlendirme yöntemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Tanrıver**, Alternatif Çözüm, s. 10; **Özbay**, Alternatif Çözüm, s. 467; **Ildır**, s. 87; **Işık**, s. 20-21; **Çalışır**, Kurtuluş, Arabuluculuk, Ankara: Adalet Yayınları, 2015, s. 17.

30 Vakıaların tespiti yöntemi, uyuşmazlığı belirleyen, uyuşmazlığı tanımlayıp, somutlaştıran yöntemdir. Vakıaların tespiti yöntemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Tanrıver**, Alternatif Çözüm, s. 10-11; **Özbay**, Alternatif Çözüm, s. 468-469; **Ildır**, s. 83.

31 Arabuluculuk- Tahkim yöntemi, arabuluculuk yönteminin başarısızlığa uğraması ihtimalinde tahkimle tamamlanan karma bir yöntemdir. Bu yöntemde arabuluculuk sonunda varılan sonuç taraflar bakımından bağlayıcı olmamakla birlikte; bir sonraki aşama olan tahkim yargılaması sonucu verilen karar tarafları bağlar. **Özbay**, Alternatif Çözüm, s. 469; Arabuluculuk-tahkim yöntemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Polat**, Malike, Milletlerarası Usul Hukukunda Arabuluculuk, Ankara: Yetkin Yayınları, 2010, s. 47; **Özbek**, Serdar, “Arabuluculuk ile Tahkim Yöntemlerinin Kesişme Bölgesi: Arabuluculuk-Tahkim”, *Yargıtay Dergisi*, C. 43, S. 1, 2017, s. 15-106, (**Özbek**, Arabuluculuk-Tahkim).

32 Kısa duruşma, tarafsız ve bağımsız üçüncü kişi ve taraf temsilcilerinden oluşan bir jürinin gizlilik esası çerçevesinde yürüttüğü, tarafların açıklamaları ve iddiaları neticesinde taraflara yönelik tavsiye kararıyla sonuçlanan yöntemdir. Kısa duruşma yöntemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Özbay**, Alternatif Çözüm, s. 471; **Tanrıver**, Alternatif Çözüm, s. 13; **Işık**, s. 21; **Ildır**, s. 108-109.

33 **Kaplan**, s. 120.

34 **Bulur**, s. 32.

Devlet mahkemelerinin hakem kararlarına müdahalesi, örneğin; hakem kararlarının iptali, hakem kararlarının taraflar bakımından bağlayıcı olması ve hakem kararlarının kesin hüküm teşkil etmesi sebepleriyle biz tahkimin ADR yöntemi olmayıp, istisnai yargısal yol olduğu görüşüne katılmaktayız.³⁵

Belirtmek gerekir ki, ADR türleri yukarıda sayılanlarla sınırlı değildir. Her ülke, kendi sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını, hukuki şartlarını, toplumsal durumunu göz önüne alarak bu uyumsuzluk çözüm yöntemlerinden herhangi birini kullanabileceği gibi, bunlardan bir veya bir kaçını bir araya getirerek kendine özgü uyumsuzluk çözüm yöntemleri de oluşturabilir. Ayrıca her ülke burada sayılamayacak başka uyumsuzluk çözüm yöntemleri oluşturup uygulayabilir.³⁶

C. ARABULUCULUK

1. Arabuluculuğun tanımı

Arabuluculuk (mediation) teriminin kökeni Latince “yarıya bölmek veya ortayı bulmak” anlamına gelen “mediare” sözcüğüne dayanmaktadır.³⁷ Bir görüşe göre arabuluculuk, uyumsuzlukların tarafsız bir üçüncü kişi yardımıyla gönüllü olarak çözülmesi usulüdür.³⁸ Başka bir görüşe göre ise arabuluculuk, uyumsuzluk taraflarını konuşmak, müzakere etmek amacıyla bir araya getirmek böylece tarafların birbirlerini anlamalarını, kendi çözümlerini kendilerinin bulmalarını sağlamak amacıyla aralarındaki iletişimi kolaylaştıran bağımsız ve objektif konumda bulunan üçüncü kişinin katılımıyla yürütülen gönüllü bir usuldür.³⁹ Arabuluculuğun tanımına ilişkin bu görüşlerden anlaşılacağı üzere, arabuluculuk yönteminin üç temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar; gönüllülük (tarafların iradeleriyle arabulucuya

³⁵ Tahkimin hukuki niteliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Tanrıver**, Alternatif Çözüm, s. 19-20.

³⁶ **Tanrıver**, Alternatif Çözüm, s. 9; **Uyumaz**, Tüketici, s. 108; **Özbay**, Alternatif Çözüm, s. 471; **Işık**, s. 17.

³⁷ **Ildır**, s. 78, dn 2; **Öznumcu** s. 276; **Işık**, s. 17; **Özbay**, Alternatif Çözüm, s. 465.

³⁸ **Özbay**, Alternatif Çözüm, s. 465; **Sarısözen**, Serhat, “Hukuk Uyumsuzluklarında Arabuluculuk Kanun Tasarısının Getirdikleri, İcra Edilebilirlik Belgesi Ve Arabuluculuğun Avukatın Tekel Hakkına Aykırılık Oluşturup Oluşturmadığı Sorunu”, *EÜHFD*, C. XV, S. 1-2, 2011, s. 256.

³⁹ **Tanrıver**, Sosyolojik Bakış, s. 66; **Kaplan**, s. 121-122.

başvurması), taraflar arasındaki iletişimin sistematik teknikler uygulanarak sağlanması ve arabuluculuk faaliyeti sonucunda ulaşılan çözümün taraflar bakımından bağlayıcı olmamasıdır.⁴⁰

Arabuluculukta organik veya şekli anlamda bir yargılama faaliyeti yürütülmez. Arabulucu, yargılama faaliyeti olarak tanık dinleyemeyeceği gibi keşif, bilirkişi delillerine de başvuramaz (HUAKY⁴¹ m. 19/f. 4). Arabulucunun delil incelemesi ve değerlendirmesi de mümkün değildir.⁴²

Arabulucu, devlet ya da tahkim yargılamasından farklı olarak uyuşmazlık hakkında herhangi bir karar vermemektedir.⁴³ Arabulucu, bozulan menfaat dengesini tekrar düzeltme amacıyla haklıyla haksızı ayırt etmeye yönelik faaliyetten ziyade; uyuşmazlığın her iki tarafının menfaatlerinin en uygun şekilde dengelenmesini öngören bir anlaşma zemininin bulunması amacıyla çaba sarf eder.⁴⁴ Arabulucunun görevi, bireysel yeteneklerinden de yararlanmak suretiyle, sistematik teknik ve yöntemler kullanarak taraflar arasında rahat ve özgür müzakere ortamı oluşturmak, iletişimi kolaylaştırmak, böylelikle diyalog sürecini canlı tutarak, dava ya da tahkim yoluna başvurmaksızın tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kendi buldukları çözümle sona erdirmelerine yardımcı olmaktır.⁴⁵ Hatta son değişikliklerle birlikte arabulucunun çözüm önerisi getirmesi de mümkün hale gelmiştir.⁴⁶

2. Arabulucunun Rolü

Arabuluculuk sürecinde arabulucunun taraflara hukuki tavsiyede bulunup bulunamayacağı, tarafların irdeleyebileceği çözüm önerisi getirip getiremeyeceği tartışmalıdır. Arabulucunun süreçte aktif yahut

---

40 **Taşpolat Tuğsavul**, s. 27; **Dür**, s. 12.

41 Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği (RG. 2.06.2018, S. 30439).

42 **Dür**, s. 13.

43 **Özmumcu**, s. 282-283; **Tanrıver**, Alternatif Çözüm, s. 14.

44 **Pekcanitez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özkes**, Muhammet, Medeni Usul Hukuku, 4. Baskı, Ankara, 2016, s. 674-675.

45 **Taşpolat Tuğsavul**, s. 27; **Sungurtekin Özkan**, s. 358. Arabulucunun bir rehber, eğitmen, ev sahibi gibi yapıcı davranmak zorunda olduğu yönünde bkz. **Dür**, s. 7.

46 Bkz. aşağıda, I. C, 2.

pasif durumda bulunmasına göre çeşitli arabuluculuk türleri ortaya çıkmıştır.

Doktrinde bir görüşe göre, arabulucu taraflara hukuki tavsiyelerde bulunamaz.⁴⁷ HUAK m. 2 ve bu maddenin gerekçesi⁴⁸ ile HUAKY m. 19/f. 5⁴⁹ yer alan düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde arabulucunun hak temelli değerlendirme yaparak taraflara çözüm önerisinde bulunamayacağı sonucuna varılmalıdır.⁵⁰ Arabulucunun bu pasif rolü doktrinde kolaylaştırıcı arabuluculuk olarak ifade edilmektedir.⁵¹ Bu halde arabulucu tarafların menfaatlerine odaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, arabulucu kendisini arabuluculuk sürecine müdahalede bulunma bakımından sınırlamaktadır. Şu halde, kolaylaştırıcı arabuluculukta arabulucu uyuşmazlık hakkında ne tavsiyede bulunmaya ne de hukuki bilgi sağlamaya yetkilidir.⁵²

47 **Tanrıver**, Alternatif Çözüm, s. 15; **Subaşı**, İbrahim: “Toplu İş Hukukunda Arabuluculuk”, *Bilgi Toplumunda Hukuk (Ünal Tekinalp’e Armağan)*, C. 2, İstanbul, 2003, s. 760; **Dür**, s. 45-46.

48 HUAK m. 2'nin gerekçesinde “*Kanunun uygulaması bakımından merkezi konumda bulunan “Arabuluculuk” kavramına yüklenen anlam ve içerik “uzlaştırma” kavramından temel farklılıklarına da işaret edilmek suretiyle tespit edilmiştir. Bu tanımlama çerçevesinde arabuluculuk, uyuşmazlık içine düşmüş tarafları konuşmak müzakerelerde bulunmak amacıyla bir araya getiren, birbirlerini anlamalarını bu suretle “kendi çözümlerini kendilerinin üretmelerini sağlamak” için aralarındaki iletişimi kolaylaştıran, uzman eğitimi almış, bağımsız, tarafsız ve objektif bir konumda bulunan üçüncü kişinin katkısı ya da katılımıyla yürütülen, gönüllü olarak işlerlik kazanan bir uyuşmazlık çözümü yöntemidir. Bir başka ifade ile arabulucu, uyuşmazlık hakkında herhangi bir karar veremez, taraflara çözüm önerilerinde bulunamaz...*” ifadeleri yer almıştır.

49 HUAKY m. 19/f. 5 hükmüne göre: “*Arabulucu, sürecin yürütülmesi sırasında, taraflara hukuki tavsiyelerde bulunamaz; bir çözüm önerisi ya da öneriler kataloğu geliştirip, bunu onlara empoze edemeyeceği gibi, müzakereler sırasında geliştirilen bir çözüm önerisi üzerinde anlaşmaya varmaları için de onları zorlayamaz. Ancak, taraflardan birisinin, uyuşmazlığın çözümü bağlamında, sunmuş olduğu bir önerinin, arabulucu tarafından, diğer tarafa iletilmesi ve onun bu konudaki beyanının alınması bu kapsamda mütalaa edilemez.*”

50 **Dür**, s. 46.

51 **Özdemir**, Olgu, “Bireysel İş Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk”, *Fevzi Şahlanan’a Armağan İÜHFİM*, S. 74, İstanbul, 2016, s. 611.

52 **Özmumcu**, Seda, “Arabulucunun Rolü, Kolaylaştırıcı ve Değerlendirici Arabuluculuk”, *Prof. Dr. Füsün Sokullu-Akıncı’ya Armağan, (C. II), İÜHFİM*, C. LXXXI, S. 1, 2013, s. 1388, (**Özmumcu**, Arabulucunun Rolü).

Doktrindeki diğer bir görüşe göre, arabuluculuk ile uzlaşma yöntemleri birbirinden ayrılmaktadır. Arabulucu olarak faaliyet gösteren üçüncü kişi, taraflarca tartışılabilecek çözüm önerisinde bulunamamasına karşın; uzlaştırıcı, taraflara somut olayın şartları ve özellikleri çerçevesinde çeşitli çözüm önerilerinde bulunmak, bakımından serbesttir.⁵³

Doktrinde diğer bir görüşe göre, arabulucunun taraflara çözüm önerisinde bulunamayacağı şeklindeki yaklaşım isabetli değildir. Zira, arabuluculuk doğası gereği taraflara müşterek bir payda etrafında uzlaşma ortamı sağlayacak ve bunu yaparken aynı zamanda somut olayın özelliklerine göre belirli çözüm önerileri geliştirmeye yardımcı olacak, hatta yeri geldiğinde kendisi de bizzat çözüm önerilerinde bulunarak uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması için çaba sarf edecektir.⁵⁴ Doktrinde değerlendirici arabuluculuk olarak ifade edilen bu yaklaşıma göre arabulucu tarafların haklarına odaklanmalıdır.⁵⁵ Değerlendirici arabuluculukta arabulucu kolaylaştırıcı arabulucuya nazaran daha aktif bir rol üstlenmektedir. Değerlendirici arabulucu, taraflara tavsiyede bulunabilmekte, somut olayın şartları çerçevesinde hâkimin nasıl karar verebileceği, olası yargılama giderlerinin tutarı, dava yolunun riskleri, tarafların uyuşmazlık konusu üzerindeki güçlü ve zayıf noktaları hakkında görüşünü ortaya koymaktadır.⁵⁶

Kanımızca bu tartışma 12.10.2017 tarih 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu⁵⁷ m. 17 ile HUAK m. 2/f. 1, b bendine “gerçekleştiren” ibaresinden sonra gelmek üzere ilave edilen “*Tarafların çözüm üretemediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilen*” ibaresi ve aynı Kanunun 22. maddesi ile de HUAK m. 15 hükmüne ilave edilen 7. fıkradaki “*Tarafların çözüm üretemediklerinin ortaya çıkması*

⁵³ **Tanrıver**, Alternatif Çözüm, s. 15.

⁵⁴ **Özmumcu**, s. 282-283; Ayrıntılı bilgi için bkz. **Özmumcu**, Arabulucunun Rolü, s. 1388-1389; Uyuşmazlığın hangi sürecinde yer aldığı ve tarafsız üçüncü kişinin aktif veya pasif olduğu yönündeki ayrımın pratik açıdan önemi bulunmaması sebebiyle bu tartışmanın arabuluculuk modelleri çerçevesinde yapılması gerektiği ve her somut olayın kendi içerisinde değerlendirilerek arabulucunun bazı durumlarda öneri sunmasının mümkün olabilmesi gerektiği yönünde bkz. **Kismet Kekeç**, s. 26.

⁵⁵ **Özdemir**, s. 611; **Özmumcu**, Seda, “Arabuluculuğun Doğuşu ve Gelişmelerine Genel Bir Bakış”, *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I*, İstanbul: Sümer Kitabevi, 2014, s. 38, (**Özmumcu**, Genel Bakış).

⁵⁶ **Özmumcu**, Arabulucunun Rolü, s. 1375-1377.

⁵⁷ RG. 25.10.2017, S. 30221.

hâlinde arabulucu bir çözüm önerisinde bulunabilir.” ibaresiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Gerçekten de söz konusu hükümlere göre, arabulucu sistematik teknikler uygulamak suretiyle tarafların kendi çözümlerini kendilerinin bulması amacıyla elinden gelen çabayı öncelikli olarak ortaya koyacak; tarafların bunda başarılı olamayacağına ortaya çıkması halinde taraflara çözüm önerisi de sunabilecektir (HUAKY m. 17/f. 6). Getirilen bu düzenlemeyle birlikte hukukumuzda kolaylaştırıcı arabuluculuk modelinden değerlendirici arabuluculuk modeline geçiş yapıldığı söylenebilir.⁵⁸ Şu halde, arabulucunun çözüm önerisinde bulunması bir zorunluluk değil, arabulucuya tanınmış bir yetkidir. Belirtmek gerekir ki, bu halde dahi arabulucunun çözüm önerisi taraflar bakımından bağlayıcı olmadığı gibi; arabulucu, sunduğu çözüm önerisini taraflara empoze etmek, taraflara bu öneriyi kabul ettirmek bakımından herhangi bir zorlamada bulunma hak ve yetkisine sahip değildir.⁵⁹

Kanımızca HUAK m. 2/f. 1, b hükmündeki düzenleme yerinde değildir. Zira, arabuluculuk kurumunun özünde hukuki değerlendirme yapma veya taraflara çözüm önerisi sunabilme gibi imkanlar mevcut değildir. Yukarıda değindiğimiz kolaylaştırıcı arabuluculuk ve değerlendirici arabuluculuk kavramları Türk doktrin ve uygulamasında henüz tam anlamıyla kabul görmüş kavramlar değildir. Bu bakımdan kanun koyucu bu değişiklikte birlikte, deyim yerindeyse, arabuluculuk kurumunun DNA’sıyla oynamıştır. Sonuç olarak, genetiği değişmiş bir arabuluculuk prosedürüyle tarafların anlaşma zeminini bulmaya çalışması söz konusu olacaktır.

Olması gereken hukuk bakımından önerimiz; yalnızca bireysel iş uyuşmazlıklarında uygulanmak üzere, tarafsız ön değerlendirici ve arabuluculuk yöntemlerinin birlikte uygulanmasıyla ortaya konulacak

58 **Özmumcu**, Seda, “Karşılaştırmalı Hukuk ve Türk Hukuku Açısından Zorunlu Arabuluculuk Sistemine Genel Bir Bakış”, *İÜHFİM*, C. LXXIV, S. 2, 2016, s. 836, (Özmumcu, Zorunlu Arabuluculuk), doktrinde aksi bir görüşe göre, arabulucunun çözüm önerisi getirebilme yetkisinin ancak ve ancak tarafların çözüm üretememesi halinde ortaya çıkacak olması sebebiyle hukukumuzda tam anlamıyla hak temelli ve değerlendirici arabuluculuk modelinin benimsendiği söylenemez. Bu sebeple hukukumuzda halen geçerli olan arabuluculuk modeli kolaylaştırıcı arabuluculuktur (HUAKY m. 17/6) 6325 **Akyol Aslan**, Leyla, “6225 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununun 15’inci Maddesi İle Arabulucunun Çözüm Önerisi Getirebilmesine Olanak Sağlayan Yeni Düzenlemenin Değerlendirilmesi”, *Terazi Hukuk Dergisi*, C.13, S. 145, 2018, s. 37-38.

59 **Akan**, Pınar, Arabuluculuk ve Deniz Hukukundan Doğan İhtilafı Uygulanması, Ankara: Adalet Yayınları, 2013, s. 37; Akyol Aslan, s. 39.

yeni bir uyuşmazlık çözüm yöntemi ihdas edilmesidir. Bu yöntemde 5 (beş) yıllık mesleki tecrübesi bulunan ve iş hukuku alanında uzmanlık eğitimini tamamlamış uzman arabulucunun, süreç sonunda uyuşmazlığın nasıl ve nerede ortaya çıktığı, nasıl geliştiği ve gelecekte nasıl bir yola gidilebileceği gibi konularda tarafları bilgilendireceği ve kendi çözüm önerisini de ihtiva eden değerlendirme tutanağı düzenleyip taraflara vermesi gerektiği buna rağmen tarafların anlaşma sağlayamaması halinde bu tutanak bulunmaksızın dava açılmayacağına düzenlenmesi yerinde olacaktır. Böylelikle, tecrübeli ve tarafsız uzman hukukçunun görüşleri çerçevesinde taraflarca dava risk analizi yapılabilecektir. Diğer bir ifadeyle, taraflar yargılama makamlarına başvuru halinde elde edebileceği olası sonuçlar bakımından öngörü sağlamış olabilecektir. Yine, pek çok bireysel iş uyuşmazlığında dava sürecinde çeşitli alacak kalemlerinin hesaplanması amacıyla bilirkişiye başvurulduğu da bir gerçektir. Önerdiğimiz çözüm yolu sayesinde uzmanlık eğitimini tamamlamış tarafsız ön değerlendirici-arabulucunun henüz sürecin başında bu türden alacak kalemleri bakımından gerekli hesaplamaları yapmış olması sebebiyle, tarafların raporda belirtilen meblağlara itiraz etmeleri hali müstesna olmak üzere, bilirkişiye başvuru yapılması söz konusu olmayacağından uyuşmazlık daha kısa sürede ve daha az masrafla çözüme kavuşturulabilecektir.

II. ZORUNLU ARABULUCULUK DÜZENLEMESİNİN ANAYASAL ÇERÇEVEDA DEĞERLENDİRİLMESİ

A. ZORUNLU ARABULUCULUK VE HAK ARAMA HÜRRİYETİ İLİŞKİSİ

İradilik ilkesi, arabuluculuk yöntemine katılma zorunluluğunun bulunmaması, taraflarca ileri sürülen uzlaşma önerilerinin serbestçe değerlendirilip kabul edilmesi veya reddedilebilmesi yahut arabuluculuk sürecinin serbestçe sona erdirilebilmesi konularında tarafların sahip olduğu serbestiyi ifade eder.⁶⁰ HUAK m. 3/f. 1 hükmüne göre, *“Taraflar, arabulucuya başvurmak, süreci devam ettirmek, sonuçlandırmak veya bu süreçten vazgeçmek konusunda serbesttirler.”* Şu halde, HUAK ile benimsenen sistem esas itibarıyla arabuluculuğun iradi olmasıdır.⁶¹ Medeni usul hukuku alanında geçerli olan tasarruf

⁶⁰ Yazıcı Tıktık, s. 36. İradilik ilkesiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Özmumcu, s. 299 vd.; Tuğsavul Taşpolat, s. 125; Bulur, Arabuluculuk Yöntemi, s. 43.

⁶¹ Tuğsavul Taşpolat, s. 126; Yazıcı Tıktık, s. 39.

ilkesinin alternatif uyuşmazlık çözümü alanındaki yansımaları iradilik ilkesidir. Gerçekten de nasıl ki devlet ya da tahkim yargılamasında taraflar, feragat, sulh, kabul yollarıyla iradi olarak yargılamaya son verebiliyorsa aynı şekilde arabuluculuk yönteminde de taraflar uyuşmazlık konusunda arabulucuya başvurma, arabuluculuk sürecini devam ettirip ettirmeme, sürecin sonucunda anlaşmaya varıp varmama hususunda tamamen serbesttir.⁶² Belirtmek gerekir ki, medeni usul hukukunda tasarruf ilkesine istisna teşkil eden tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği iş ve işlemlerden doğan uyuşmazlıkların arabuluculuk yoluyla da çözülmesi mümkün değildir (HUAK m. 1/f. 2).

Arabuluculuk sürecinin başarılı ve olumlu şekilde sonuçlanmasının ilk şartı tarafların bu sürece kendi iradeleriyle, gönüllü olarak başvurmuş olmalarıdır.⁶³ Acaba, iradilik ilkesinin mutlak uygulanması yerine dava açmadan önce arabulucuya başvuru yapılmış olunmasının zorunlu kılınması mümkün müdür? Diğer bir ifadeyle, dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olunmasının özel dava şartı olarak kabul edilmesi hak arama özgürlüğünü ihlal eder mi?

Doktrinde bir görüşe göre, arabuluculuğun zorunlu olarak uygulanması arabuluculuğun ruhuna, temel mantığına, aykırıdır.⁶⁴ Bu görüşteki yazarlara göre, arabuluculuk sürecinin yalnızca iradilik esasına göre yürütülmesi halinde, süreç başarıya ulaşılabilir.⁶⁵ Bu sebeple, arabuluculuğun iradi olarak başvuru bir kurum olması esas muhafaza edilmeli, taraflara yaptırımlar öngörerek bu yollara başvuru zorunlu kılınmamalıdır.⁶⁶ Bu yollara başvuru konusunda getirilecek yasal zorunluluk hak arama özgürlüğüne müdahale, dolayısıyla Anayasaya aykırılık, olarak algılanabilecektir.⁶⁷ Benzer yönde bir başka görüş

---

62 **Dür**, s. 250; **Özmumcu**, s. 302; **Kısmet Kekeç**, s. 70-71.

63 **Özmumcu**, s. 300.

64 **Yazıcı Tıktık**, s. 38; **Dür**, s. 252.

65 **Lale**, Muktedir, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, Ankara: Adalet Yayınevi, 2016, s. 20.

66 **Uyumaz**, s. 107; **İldır**, s. 48.

67 **Tanrıver**, Alternatif Çözüm, s. 4 **İldır**, s. 48: Zorunlu arabuluculuğun Anayasanın 36 ve 37. maddelerine ve anayasanın ruhuna aykırı olduğu görüşü için bkz. **Karacabey**, Kürşat, "Zorunlu Arabuluculuğun Hukukun Temel İlkelerine Aykırılığı ve Uygulanabilirliğine Dair Sorunlar", **TBB**, S. 123, 2016, s. 465 vd. Anayasada zorunlu arabuluculuk düzenlemesinin anayasal dayanağı bulunmaması sebebiyle anayasaya aykırı olduğu görüşü için bkz. **Şen**, Ersan, "İş Hukuku Davalarında Zorunlu Arabuluculuk", 15.06.2017, <http://www.haber7.com /yazarlar/>

göre, AYM'nin 10.7.2013 tarihli⁶⁸ kararının gerekçesinde belirttiği tarafların arabulucuya başvurmak, süreci devam ettirmek, süreci sona erdirmek bakımından serbest olması sebebiyle hükmün Anayasaya aykırı olmadığı görüşünün mefhum-u muhalifinden arabuluculuğun zorunlu kılınmasının arabuluculuğun özüne ve Anayasaya aykırı olacağı sonucuna varılmalıdır.⁶⁹ Özellikle aşırı iş yükü sebebiyle yargılama sürecinin ağır işlediği ülkemizde, zorunlu arabuluculuk, bu sürecin daha fazla uzamasına sebebiyet verebilecektir.⁷⁰ Bu halde arabuluculuğun amacından uzaklaşma tehlikesi doğabilecektir. Keza, uzlaşma bilincinin yeterince gelişmediği toplumlarda zorunlu arabuluculuğun yarardan çok zarar getireceği açık bir şekilde ortadadır.⁷¹

Buna karşın doktrinde diğer bir görüşe göre, arabuluculuk yöntemine başvurunun iradi olması esası, gerek yargının ağır iş yükünün azaltılması gerekse bu yöntemin uygulamada benimsenmesinin sağlanması amacıyla göz ardı edilebilir.⁷² Diğer bir ifadeyle, kanun koyucu dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olunmasını zorunlu kılarak arabulucuya başvurunun iradi olması ilkesini bertaraf edebilir.⁷³

Kanımızca, belirli uyuşmazlıklar bakımından arabuluculuk prosedürüne başvurulmuş olunmasının dava şartı olarak kabul edilmesi

---

prof-dr-ersan-sen/2355166-is-hukuku-davalarinda-zorunlu-arabuluculuk (ET 30.01. 2018); Yargılama sürecindeki baskılardan etkilenecek arabuluculuk süreci sonunda gönülsüz olarak anlaşma sağlanacağı bunun da anayasaya, dolaylı olarak, aykırık oluşturacağı yönünde bkz. **Göksu**, Mustafa, "Mandatory Mediation in Labor Dispute", *pressAcademia Procedia (PAP)* Vol. 3, 2017, s. 382.

⁶⁸ Bkz. yukarıda dn. 11.

⁶⁹ **Güzel**, Ali, "İş Mahkemeleri Kanunu Tasarı Taslağı Hakkında Bazı Aykırı Düşünceler", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2016/3, s. 1137.

⁷⁰ **Tuğsavul Taşpolat**, s. 127. Böyle bir zorlama halinde aslında tarafların gerçekte uzlaşmak istemedikleri halde bu yolu denemek zorunda bırakıldıkları, bunun da uygulamada zaman kaybında başka hiçbir şeye yaramadığı, bu sebeple tarafları arabuluculuğa zorlamanın doğru olmayacağı görüşü için bkz. **Pekantez**, Hakan, "Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanun Tasarısı Tanıtımı", *Makaleler*, C. 2, İstanbul: İIX Levha Yayınları, 2016, s. 239, (**Pekantez**, Tasarı Tanıtımı).

⁷¹ **Tanrıver**, Alternatif Çözüm , s. 4; **Bulur**, Alternatif Çözüm, s. 43.

⁷² **Yazıcı Tıktık**, s. 36-37; **Erdoğan**, Ersin, "7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nda Öngörülen Zorunlu Arabuluculuk ve Hak Arama Özgürlüğü Açısından Değerlendirilmesi", *İSGHD*, C. 14, S. 55, 2017, s. 1233.

⁷³ **Kuru**, Görüş ve Öneriler, s. 239.

suretiyle arabuluculukta iradilik ilkesinin bertaraf edilmesi hak arama hürriyetini sınırlamamaktadır. Şöyle ki:

Öncelikle, Anayasanın “*Hak Arama Hürriyeti*” kenar başlıklı 36. maddesine göre: “*Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*” Hak arama hürriyeti, yargıya ulaşılabilirliğin ve haklarını mahkeme önünde ileri sürmek isteyen herkese aşılması güç bir engelle karşılaşmaksızın bu yola başvuru yapabilmesi imkânının sağlanması anlamına gelir.⁷⁴ Taraflar uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra devlet mahkemelerinde dava açmadan önce arabulucuya başvuru yapmak bakımından zorunluluk içerisinde iseler de; bu süreci devam ettirip ettirmemekte tamamen serbesttir.⁷⁵ Şu halde, istediği her an arabuluculuk faaliyetini sona erdirmeye bakımından serbestiye sahip olan tarafların hak arama özgürlüğünün sınırlandırıldığından bahsedilemez.⁷⁶ Diğer bir ifadeyle, bu halde yargı organlarına başvuru için aşılması gereken güç bir engel bulunmamaktadır.⁷⁷ Uyuşmazlığın arabuluculuk yoluyla çözümlenmesinin mümkün olmadığını ortaya çıkması halinde, taraflar arabuluculuk sürecini sona erdirerek mahkemeye başvurabilecektir.⁷⁸ Arabuluculuğun mahkeme bağlantılı ve zorunlu olması halinde arabuluculuk yalnızca dava sürecine yardımcı bir

⁷⁴ **Budak**, Ali Cem, Medeni Usul Hukukunda Üçüncü Kişilerin Haklarının Korunması, İstanbul: Beta Yayınları, 2000, s. 6.

⁷⁵ **Dür**, s. 256; **Özbek**, Mustafa Serdar, “Anayasal Hak Ve Hürriyetler İle Yargılamaya Hâkim Olan İlkeler Işığında Arabuluculuk”, *Medeni Usul İcra İflas Hukukçuları Toplantısı IX*, Ankara, 2010, s. 137, (**Özbek**, İlkeler Işığında).

⁷⁶ **Özbek**- İlkeler Işığında, s. 140; **Erdoğan**, s.1235. Zorunlu arabuluculuğun mahkemeye erişim hakkı önünde bir engel olmadığı yönünde bkz. **Erdoğan**, Ersin/**Erzurumlu**, Nurbanu, “Hukuk Uyuşmazlıklarında Türkiye’nin Arabuluculuk Tecrübesi ve Zorunlu Arabuluculuk Taslağı”, *SETA Raporu*, s. 41, (www.setav.org) (ET 14.10.2017); **Azıklı Arslan**, Betül, Medeni Usul Hukuku Açısından Zorunlu Arabuluculuk, Ankara, 2018, 182.

⁷⁷ **Yazıcı Tıktık**, s. 40. Zorunlu arabuluculuk düzenlemesinin amaca uygunluk, orantılılık ve hakkın özüne dokunulmaması ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **Erdoğan**, s. 1231-1237; **Erdemir**, Aymelek, “Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi Olarak Arabuluculuk ve İş Mahkemeleri Kanunu Tasarısı”, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 12, S. 132, Ağustos 2017, s. 79.

⁷⁸ **Manav Özdemir**, Eda, “İş Mahkemelerinin İşleyişi ve Bireysel İş Uyuşmazlıklarının Alternatif Çözüm Yöntemleri”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2015/4, s. 207.

yol değil, aynı zamanda yargılamanın bir parçasıdır.⁷⁹ Bu bakımdan, kanımızca, adalete erişim hakkının kapsamına mahkemeye erişim hakkının yanında hakem ya da arabulucuya erişim hakkı da dâhildir.⁸⁰ Özellikle hak düşürücü sürelerin durması ve zamanaşımı sürelerinin arabuluculuk faaliyeti süresince işlememesi (İş, MK m. 3/f. 17; HUAKY m. 27) gibi düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde arabulucuya başvuran tarafların hukuki güvenliği korunmakta, böylece tarafların arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşamamaları halinde yargılama makamlarına başvuru yapabilme seçenekleri ellerinden alınmamış olmaktadır (HUAK m. 16/f. 2). Sonuç olarak, taraflar bakımından dava yolunun her zaman açık olması sebebiyle, kanımızca, arabuluculuğun dava şartı olarak kabul edilmesi hak arama hürriyetini kısıtlamadığından hukuka uygundur.⁸¹

Ayrıca şu hususu da belirtmek gerekir ki, Hukuk ve Ticari Meselelerde Arabuluculuğun Belirli Yönlerine İlişkin Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifi'nin⁸² 3. maddesinde arabuluculuk tanımlandıktan sonra sürecin mahkeme emriyle de başlayabileceği belirtilerek zorunlu arabuluculuk bakımından üye ülkelere takdir yetkisi tanımıştır. Yine aynı Direktifin 5. maddesinde tarafların mahkemeye erişim hakkını engellemek şartıyla üye ülkelerin arabuluculuğu zorunlu yapma veya yaptırım uygulama haklarının bulunduğu düzenlenmiştir. Bu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde tarafların mahkemeye erişim hakkı muhafaza edildiği müddetçe Avrupa Birliği

⁷⁹ **Kismet Kekeç**, s. 74; Arabuluculuğun yargılamanın zorunlu bir parçası olarak da düzenlenebileceği yönünde bkz. **Özbay**, Alternatif Çözüm, s. 464; **İldır**, s. 29.

⁸⁰ Adalete erişim hakkı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **Özbek**, İlkeler Işığında s. 131-136.

⁸¹ Devlet mahkemelerinde karar elde etme yolunun açık olması şartıyla zorunlu arabuluculuk düzenlemesinin hak arama özgürlüğüne aykırılık oluşturmadığını yönünde Alman Federal Anayasa Mahkemesi kararı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Erişir**, Evrim, "Arabuluculuk Müessesesinin Anayasaya Uygunluğuna ve Devlet Yargısına Nazaran Öncelik Verilmeye Değer Olduğuna İlişkin 14.2.2007 Tarihli Alman Federal Anayasa Mahkemesi Kararı", *DEÜHFD*, C. 11 Özel sayı, 2009, *Prof. Dr. Bilge UMAR'a Armağan*, C. 1, İzmir, 2010, s. 225 vd.

⁸² Directive 2008/ 52/ Ec Of The European Parliament And Of The Council of 21 May 2008 On Certain Aspects Of Mediation in Civil And Commercial Matters, <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:EN:PDF> (ET 11.02.2018)

mevzuatının zorunlu arabuluculuğun meşruiyetini kabul ettiği sonucuna varılabileceği söylenebilir.⁸³

AB Adalet Divanının Direktif hükmünü teyit eden *Giudice di Pace di Ischia- Italy* kararında, elektronik iletişim alanında ortaya çıkan uyuşmazlıklar açısından zorunlu olarak mahkeme dışı uyuşmazlık çözümüne başvurulmasına dair düzenlemenin, sürecin sonunda taraflar için bağlayıcı bir kararın ortaya çıkmaması, dava açılmasının esaslı bir biçimde ertelenmesi sonucu doğurmaması, zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin işlememesi, taraflara az maliyet yüklemesi gerekçeleriyle arabulucuya başvurunun zorunlu kılınmasının etkin bir hukuki korumanın sağlanmasını engellemeyeceğine karar vermiştir.⁸⁴ Bu çerçevede, İş.MK ile ihdas edilen zorunlu arabuluculuk müessesesinde de sürecin sonunda taraflar arasında bağlayıcı karar verilmemesi, arabuluculuk sürecinin kural olarak üç hafta içinde bitirileceğinin hükme bağlanması (İş MK m. 3/f. 10), arabuluculuk bürosuna başvurulmasından son tutanağın düzenlendiği tarihe kadar geçen sürede hak düşürücü sürenin işlemeyeceği ve zamanaşımı süresinin duracağına düzenlenmesi (İş MK m. 3/ f. 17) ve bu süreçte tarafların geçici hukuki koruma tedbirlerine başvuru yapılabilmesinin mümkün olması (HMK m. 389 vd; İİK m. 257 vd.) göz önüne alındığında, kanaatimizce, bu sürecin devlet yargısına başvurmayı esaslı bir biçimde geciktirmediği ve düzenlemenin hak arama hürriyetine aykırılık teşkil etmediği sonucuna varılmalıdır.

B. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI ÇERÇEVESİNDE ZORUNLU ARABULUCULUK

Anayasa Mahkemesi, belirli bir değer⁸⁵ altındaki tüketici uyuşmazlıklarında, Tüketici Hakem Heyeti (THH)'ne başvuru zorunluluğuna ilişkin olarak, mülga Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun⁸⁶'un 22. maddesinin 5. fıkrası (6102 sK.⁸⁷ m. 68/f. 1) hükmünün

⁸³ Erdoğan/Erzurumlu, s. 42; Erdoğan, s. 1224; aynı yönde bkz. Özbek, İlkeler Işığında, s. 140.

⁸⁴ ECJ 4th Chamber Joined Cases C- 317/08, Rosalba Alassini v. Telecom ItaliaSpA, C-318/08 (Erdoğan/Erzurumlu, s. 42).

⁸⁵ 2018 yılı için bu değer ilçelerde 4.550 TL, büyükşehir statüsünde olmayan il merkezlerinde ve büyükşehirlerde 6.860 TL'dir. (bkz. RG 31.12.2017, S. 29907).

⁸⁶ 8.3.1995 tarih ve 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (RG 8.3.1995, S. 22221).

anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla yapılan başvuruya ilişkin kararında, davaların en az giderle ve mümkün olan en kısa sürede sonuçlandırılmasının yargının görevi olduğunu belirterek, ağır iş yükü altında bu görevin yerine getirilmesi zorlaştıkça uyuşmazlıkların çözümünde alternatif çözümlerin hayata geçirilmesinin kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır. Bu çerçevede, belli parasal sınırın altındaki tüketici uyuşmazlıklarında mahkemeye başvurmadan önce tüketici sorunları hakem heyetine başvuru zorunluluğu, kararı benimsemeyen tarafın yargı yoluna başvuru hakkının korunması sebebiyle söz konusu düzenlemenin Anayasanın 9. ve 36. maddelerine aykırı olmadığı yönünde karar vermiştir.⁸⁸

Tüketici Hakem Heyeti tarafların haklılığı ve ileri sürdükleri deliller çerçevesinde değerlendirme yaparak taraflar bakımından bağlayıcı karar vermekte ve heyet kararı maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmektedir.⁸⁹ Buna karşın arabuluculukta teknik anlamda bir yargılama faaliyeti yürütülmemektedir. Yargılama faaliyeti yürüten ve taraflar bakımından bağlayıcı karar veren tüketici hakem heyetine başvuru zorunluluğunun Anayasanın 9. ve 36. maddelerine aykırılık teşkil etmediğini kabul eden Anayasa Mahkemesinin, herhangi bir yargılama yapmaksızın sistematik teknikler uygulayarak tarafları bir araya getirmeye ve süreç sonunda tarafların bizzat kendi çözümlerini bulmalarına yönelik çaba sarf etme esasına dayanan arabuluculuk prosedürünün Anayasaya aykırı olmadığını kabul etmesi evleviyetle mümkündür.

Burada değinilmesi gereken bir diğer içtihat HUAK m. 1/f. 2 hükmünün Anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla yapılan başvuruya ilişkin olarak Anayasa Mahkemesinin 10.7.2013 tarihli yukarıda anılan kararında vurguladığı, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvuru zorunluluğunun, bu yolların sırf kişilerin hak aramalarını imkânsız hâle

---

87 07.11.2013 tarih ve 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (RG 28.11.2013, S. 28835).

88 Anayasa Mahkemesinin 20.3.2008 tarih ve 78/84 Sayılı Kararı (RG 1.7.2008, S. 26923).

89 **Özbay**, İbrahim/**Korucu**, Yavuz, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim, Ankara: Adalet Yayınları, 2016, s. 178. Tüketici Hakem Heyetinin hukuki niteliğiyle ilgili tartışmalar için bkz. **Akil**, Cenk/**Gül**, Akif, “Yargıtay” ın Genel Haciz Yoluyla İlamsız Takibe Başvuru Hakkına İlişkin Olarak Vermiş Olduğu Bazı Kararlar Üzerine Düşünceler”, *Yargıtay Dergisi*, C. 43, S. 3, 2017, s. 580-586.

getirmek amacıyla oluşturulmuş etkisiz ve sonuçsuz yöntemler olmadığı sürece hak arama özgürlüğüne aykırı kabul edilemeyeceği görüşüdür.⁹⁰

Öncelikle belirtmek gerekir ki, yasama organı uyuşmazlıkların çözümünde çatışmacı yöntem olan dava yolunu benimsemek bakımından bir zorunluluk içerisinde değildir. Anayasa Mahkemesinin de isabetle vurguladığı üzere, yasama organı uyuşmazlık çözümünde alternatif çözüm yöntemlerini yaşama geçirmek bakımından takdir yetkisine sahiptir.

İş MK'nın genel gerekçesinde, iş uyuşmazlıklarının daha az masrafla ve biran önce çözülmesine imkân tanımaya ve sosyal barışa katkı sağlanmaya çalışıldığı belirtilmiştir.⁹¹ Bu bakımdan düzenlemenin asıl amacı, yargının iş yükünün azaltılarak uyuşmazlıkların daha kısa sürede çözüme kavuşturulmasıdır. Dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olunmasının dava şartı olarak kabul edilmesinin bir diğer gerekçesi olarak, arabuluculuk uygulamalarının toplumda bilinirliğinin artırılması amacı vurgulanmaktadır.⁹² Bir başka deyişle, çatışmacı yöntemlerle uyuşmazlıkları çözme konusunda alışkanlık kazanmış toplumlarda dostane uyuşmazlık çözümü konusundaki bilincin artırılması, böylelikle süregelen dava alışkanlığının değiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bakımdan öngörülen düzenlemenin meşru bir amaca hizmet ettiği söylenebilir.

Arabuluculuk prosedürüne başvurunun etkisiz ve sonuçsuz yöntem olduğu sonucuna da varılamaz. Zira, Arabuluculuk Daire Başkanlığının arabuluculuk uygulamaları istatistiklerine göre arabuluculuk faaliyeti neticesinde uyuşmazlıkların çok büyük bir kısmı (% 90) anlaşma suretiyle çözülmektedir.⁹³ Yine bu istatistiklere göre arabuluculuk prosedürü sonucunda anlaşma sağlanan uyuşmazlıkların çok büyük bir kısmı (% 88) bir gün veya daha kısa sürede çözümlenmektedir.⁹⁴

---

90 Bkz. dn. 11.

91 İş Mahkemeleri Kanunu'nun Genel Gerekçesi, s. 24.

92 **Erdoğan**, s. 1233.

93 Bkz. http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/istatistikler/uygulamalar/adb_uygulamaları/images/sonuc.jpg (ET 05.02.2018). Ayrıntılı bilgi ve istatistikler için bkz. bkz. "Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi Nihai Veri Araştırması Raporu", s. 35 vd. 12.06.2017 *Türkiye Avrupa Konseyi Program Ofisi* <https://rm.coe.int/mediation/168075fa4c> (ET 06.03.2018).

94 Bkz. <http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/istatistikler/index.html> (ET 05.02.2018).

Bireysel iş uyuşmazlıklarında arabulucuya başvuru yapılmasının dava şartı kabul edilmesinin diğer bir gerekçesi ise, hukuki ilişkinin konusuna göre arabuluculuk uygulamasına başvuru yoğunluğudur. Gerçekten de işçi-işveren uyuşmazlıklarında arabuluculuk prosedürüne başvuru sayısı (19411) % 90'lık bir dilimi oluşturmaktadır.⁹⁵ Arabuluculuğun zorunlu kılınmaya başlandığı tarih olan 1 Ocak 2018 tarihi itibarıyla ilk ayda 6.423 dosyanın 4.637'sinde (yaklaşık olarak % 70) başarılı bir sonuca ulaşılmıştır.⁹⁶ Sonuç olarak, bireysel iş uyuşmazlıklarında dava açmadan önce arabuluculuk prosedürüne başvuru zorunluluğu sırf kişilerin hak arama özgürlüğünü imkânsız hale getirmek amacıyla oluşturulmadığı gibi, yapılan istatistiklere göre bu yöntemin uygulanması etkisiz ve sonuçsuz da değildir. Şu halde, yukarıda değinilen AYM kararı çerçevesinde zorunlu arabuluculuk düzenlemesi, kanaatimizce, Anayasamızın 2, 9 ve 36. maddesine aykırılık teşkil etmemektedir.

III. ZORUNLU ARABULUCULUĞUN İŞ HUKUKUNA HÂKİM OLAN İLKELER İŞİĞİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

A. İŞÇİ İŞVEREN ARASINDAKİ GÜÇ DENGESİZLİĞİ SORUNU

İş sözleşmesi, bir tarafın (işçi) bağımlı olarak iş görmeyi, diğer tarafın (işveren) da ücret ödemeyi üstlendiği sözleşmedir (İK m. 8/f. 1). İş sözleşmesi, iş edimi, zaman, ücret ve bağımlılık unsurlarından oluşur.⁹⁷ İş sözleşmesinde bağımlılık unsuru, işçinin işverenin otoritesi altında iş görmesi anlamına gelir. Diğer bir ifadeyle, bağımlılık unsuru, işçinin işverenin veya işveren vekil(ler)inin, yönetim, gözetim ve denetimi altında onun talimatlarına uymak hatta onun cezalandırma

Bkz. http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/istatistikler/uygulamalar/adb_uygylamalari/images/konu.jpg (ET 05.02.2018).

⁹⁶ Bu istatistik 09.02.2018 tarihinde Arabuluculuk Daire Başkanlığının resmi Twitter adresinde yayınlanmıştır. https://twitter.com/arabuluculuk_ (ET 13.02.2018).

⁹⁷ Bu unsurlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Mollamahmutoglu**, Hamdi/**Astarlı**, Muhittin/**Baysal**, Ulaş, İş Hukuku, 6. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2014, s. 343-357; **Çelik**, Nuri/**Caniklioglu**, Nurşen/**Canpolat**, Talat, İş Hukuku Dersleri, 28. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2015, s. 114-119; **Süzek**, Sarper, İş Hukuku, 11. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2015, s. 243-250; **Senyen Kaplan**, Tuncay E, Bireysel İş Hukuku, 8. Baskı, Ankara: Kitap Yayınevi, 2017, s. 59; **Narmanlıoglu**, Ünal, İş Hukuku Ferdi İlişkiler I, C. 1, 4. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2012, s. 167 vd.

yetkisini de kabul etmek suretiyle iş görmesidir.⁹⁸ Bireysel iş uyuşmazlıklarında işçinin, işverene karşı böyle bir bağımlılık ilişkisi içinde bulunmasının bir sonucu olarak taraflar arasında güç dengesizliğinin varlığı aşikârdır.⁹⁹ İş hukukunun temelinde işçi ile işveren arasındaki bu güç dengesizliğinin hukuk vasıtasıyla kabul edilebilir seviyeye indirilmesi amacı yer almaktadır.¹⁰⁰ 27.5.1958 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında da bu amaç, “*Kanun koyucuya iş kanunlarını kabul ettiren sebepler arasında iktisadi durumca zayıf olan işçiyi iktisadi durumu daha kuvvetli olan işverene karşı özel şekilde koruyacak toplumsal denge ve huzur sağlama hedefi bulunmaktadır.*” şeklinde ifade edilmiştir.¹⁰¹

Arabuluculuk prosedürü bakımından taraflardan birinin diğerine göre ekonomik, hukuki, sosyal konum bakımından daha güçlü olması halinde zayıf tarafın belirgin bir dezavantaja sahip olması mümkündür.¹⁰² Taraflar arasında böyle bir güç dengesizliğinin bulunması halinde arabuluculuk prosedürüyle ulaşılmak istenen “*kazan- kazan*” amacının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği doktrinde tartışmalıdır.

Doktrinde bir görüşe göre, taraflar arasındaki güç dengesizliğini iyi eğitilmiş arabulucu müzakere taktiklerini kullanarak giderebilecektir. Taraflardan birinin güç dengesizliği sebebiyle ezildiğini anlayan arabulucu, müzakereyi kesebilecek, işçiye avukata danışmasını tavsiye edebilecek, anlaşma belgesini imzalamadan önce taraflara tekrar düşünme süresi verebilecektir.¹⁰³ Hukukçu olup, mesleğinde beş yıl kıdemi bulunan arabulucu, hukuki ve teknik konularda işçiyi

98 **Sümer**, Haluk Hadi, İş Hukuku, 22. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2015, s. 38.

99 **Güzel**, s. 1132; **Sümer**, Haluk Hadi, İş Hukuku Uygulamaları, 5. Baskı, Konya: Mimoza Yayınları, 2015, s. 6 vd., (**Sümer**, Uygulama).

100 **Doğan Yenisey**, Kübra, “İş Yargısında Zorunlu Arabuluculuk”, *İş Mahkemeleri Kanunu Tasarı Taslağının Değerlendirilmesi*, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Derneği 40. Yıl Uluslararası Toplantısı, (14 Mayıs 2016, İstanbul), Ankara, 15 Kasım 2016, s. 178. işçinin korunması ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Süzek**, s. 16 vd.

101 Bkz. Yargıtay İBK 27.5.1958 tarih 1957/15 E. 1958/5 K., (RG 26.9.1958, S. 10017).

102 **Akan**, s. 39.

103 **Özbek**, İlkeler Işığında, s. 201. ADR her iki tarafın da bütün ihtiyaçlarına en uygun yol olduğu görüşü için bkz. **Özbek**, s. 333.

bilgilendirerek bu güç dengesizliğini bertaraf edebilecektir.¹⁰⁴ Aralarında güç dengesizliği bulunan taraflar önceden hedeflerini belirleyip arabuluculuk süresince bunlara odaklanarak gerek sunum stratejileri gerekse deliller hakkında ön hazırlık yaparak, yanlarında avukat bulundurarak, gerektiğinde müzakere masasını terk ederek bu güç dengesizliğini bertaraf etme imkânına da sahiptir.¹⁰⁵

Biz bu görüşe katılmamaktayız. Arabuluculuğun zorunlu olarak düzenlenmesinin anayasal anlamda bir soruna yol açacağını düşünmemekle birlikte, kanımızca, taraflardan birinin diğerine göre ekonomik veya hukuki bakımdan zayıf konumda bulunduğu işçi-işveren uyumsuzluklarında arabulucuya başvurulmuş olunmasının dava şartı olarak kabul edilmesi yerinde değildir.¹⁰⁶ Eşit güç ve kaynaklara sahip olmayan tarafların arabuluculuk süreci sonunda anlaşmaya varabilmesi için fedakârlıkta bulunması gereken olan taraf pek çok durumda işçi olacaktır. Zira, iş uyumsuzluğu genellikle işverenin, işçinin kanundan kaynaklanan haklarını ihlal etmesi üzerine ortaya çıkmaktadır. Yargılama makamları önünde kıdem tazminatı, ihbar tazminatı, fazla çalışma ücreti gibi işçi alacakları bakımından pazarlık yapma olanağı bulunmayan işveren, arabuluculuk sürecinde işçisine daha az miktar ödeme yaparak ekonomik menfaat elde edebilecektir. Bunun sonucunda çetin mücadelelerle elde edilen işçi haklarının arabuluculuk masası etrafında uzun vadede kaybedilmesi tehlikesi mevcuttur.

Burada tarafların hukuki bilgi ve tecrübe bakımından da eşit donanımına sahip bulunmadığının da belirtilmesi gerekmektedir. Zira, işveren arabuluculuk prosedürünü daha önce başka işçileriyle tecrübe

¹⁰⁴ **Özdemir**, s. 611; aynı yönde görüş için bkz. **Lokmanoğlu**, Yunus, “İş Mahkemeleri Kanunu Işığında Arabuluculuk Kavramı”, *TAAD*, Yıl. 9, S. 33, 2018, s. 875.

¹⁰⁵ **Akan**, s. 44.

¹⁰⁶ Benzer görüş için bkz. **Namlı**, Mert, “İş Mahkemeleri Kanunu Taslağı ile Getirilen Zorunlu Arabuluculuk Kurumunun Medeni Usul Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, *İş Mahkemeleri Kanunu Tasarı Taslağının Değerlendirilmesi*, (edt: Kübra DOĞAN YENİSEY) İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Derneği 40. Yıl Uluslararası Toplantısı, (14 Mayıs 2016 İstanbul) Ankara, 15 Kasım 2016, s. 160; **Doğan Yenisey**, s. 178; **Güzel**, s. 1132, 1137: Hizmet ilişkisi sebebiyle eşit konumda bulunmayan işçi ve işverenin eşit konumda varsayılarak çözüm elde etme arayışı içine girmelerini beklemenin, iş hukukunun zayıf durumda bulunan işçiyi koruma amacıyla çelişeceği yönünde bkz. **Kolcuoğlu**, Umut, “İş Uyumsuzluklarında Yeni Düzen: Zorunlu Arabuluculuk”, 20.01.2017 <https://www.dunya.com/kose-yazisi/is-uyumsuzluklarında-yeni-duzen-zorunlu-arabuluculuk/346490> (ET 31.01.2018).

etmişken; işçi bu bakımdan da dezavantajlı konumdadır. Diğer bir ifadeyle, işveren bir süre sonra bu tip uyuşmazlıkların nasıl sona erebileceği konusunda öngörü sahibi olup uyuşmazlık bakımından ekonomik risk değerlendirmesi yapabilecekken, işçinin böyle bir imkânı mevcut değildir.¹⁰⁷

B. İŞ HUKUKU İLKELERİ VE ZORUNLU ARABULUCULUK

Bireysel iş uyuşmazlığı, işçi ile işveren arasında iş ilişkisinin kurulması, uygulanması, sonlandırılması ile ilgili olarak sözleşme veya mevzuattan kaynaklanan hakların ihlali sonucunda ortaya çıkan uyuşmazlıktır (İş.MK m. 5).¹⁰⁸ İş ilişkisinin dayanağı olan iş sözleşmesinde işçi, iş görme taahhüdüyle iş gücünü işverenin emrine tahsis etmekte, bunun karşılığında ücret elde etmektedir. Bu bakımdan iş sözleşmesinin konusunu fiziksel yahut zihinsel insan emeğinin oluşturması sebebiyle iş hukukunda temel hak ve özgürlüklerin en geniş anlamda korunması esastır.¹⁰⁹

İş hukukunda emredici düzenlemelerin bir kısmının arka planında işçinin temel hak ve özgürlüklerinin işyerinde güvence altına alınması yer almaktadır. Ayrımcılık yasakları, sendikal hakların korunması gibi düzenlemelerin sonucu olan ayrımcılık tazminatı, sendikal tazminat gibi iş ilişkisinden kaynaklanan tazminat alacaklarının arabuluculuk görüşmelerinde müzakere edilebilecek olması halinde bu hakların işverene karşı korunup geliştirilmesi bakımından işçiler önemli risklerle karşı karşıya kalabileceklerdir.¹¹⁰ Örneğin, iş sözleşmesi sendikal nedenle feshedilen işçi, arabuluculuk görüşmesinde makul bir ekonomik menfaat elde etmesi halinde işverenle uzlaşabilecektir. Ancak, sendikal özgürlüklerin işçilere tanınmasının uzun ve meşakkatli mücadeleler sonucunda elde edildiği göz önüne alındığında bu hakkın sadece ekonomik bakımdan değerlendirilmemesi gerektiği açıktır. Bu sebeple,

¹⁰⁷ **Doğan Yenisey**, s. 179. Ülkemiz koşulları, işçi ve işverenlerin yargılamaya bakışı göz önüne alındığında, tarafların arabuluculuk yöntemine başvurduktan sonra anlaşamayacakları, bu sebeple tekrar mahkemeye başvuracağı, bu yöntemin uyuşmazlığın çözümünün gecikmesine sebep olacağı görüşü için bkz. **Manav Özdemir**, s. 207.

¹⁰⁸ **Mollamahmutoğlu/Astarlı/Baysal**, s. 160. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Özdemir**, s. 601 vd.

¹⁰⁹ **Şişli**, Zeynep: “Bireysel İş Uyuşmazlıkları ve Yargısal Çözümü”, *ABD*, S. 2, 2012, s. 48.

¹¹⁰ **Doğan Yenisey**, s. 175.

kanımızca, işçinin bedeni ve fikri gücünün en etkili biçimde korunması amacıyla bireysel iş uyuşmazlıklarında zorunlu arabuluculuk uygulaması gelişmektedir.

İş sözleşmesinin akdedilmesiyle özel hukuktan kaynaklanan hak ve borçların yanı sıra bir takım kamusal yükümlülükler de ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan işçi ve işveren arasındaki ilişkiyi yalnız özel hukuk ilişkisi olarak niteleyerek kamusal iş hukuku düzenlemelerini göz ardı etmemek gerekmektedir. Örneğin, azami çalışma sürelerine¹¹¹ ilişkin düzenlemenin amacı yalnızca işçinin bu sürelerin üzerindeki çalışmalarının ücretlendirilmesi değildir. Bu düzenlemeyle aynı zamanda işçinin sağlığının ve hayat kalitesinin korunması için bu tür çalışmaların önlenmesi amaçlanmıştır.¹¹² Şu halde, fazla çalışma ücreti miktarı üzerinde arabuluculuk sürecinde pazarlık yapabilme imkânına kavuşan işverenin, işçiye kanuni düzenlemenin amacının aksine fazla çalışma yaptırması tehlikesi mevcuttur.

İş hukuku ilkeleriyle arabuluculuk prosedürünün birbirine uygunluğu meselesinde değinilmesi gereken bir diğer husus, iş ilişkisinde işçinin işverene göre zayıf konumda bulunması sebebiyle ihdas edilen nispi emredici düzenlemelerdir.¹¹³ Devlet mahkemeleri bir uyuşmazlığı çözerken nispi emredici normları göz önüne almak zorundadır. Halbuki; arabuluculuk prosedüründe bu nispi emredici normların göz önüne alınması gerekmez. Arabuluculuk sürecinde tarafların menfaatlerinin en iyi şekilde gerçekleştirilmesine odaklanılması gerekir. Bu halde iş hukukunun mutlak emredici düzenlemelerinin dahi pazarlık konusu yapılabilmesi tehlikesi mevcuttur.¹¹⁴ Sonuç olarak, her ne kadar

111 Haftalık çalışma süresi en çok 45 saattir (İK m. 63/f. 1). Kanunda yazılı koşullar çerçevesinde haftalık 45 saati aşan çalışmalara fazla çalışma denir (İK m. 41). Fazla çalışma hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Sümer**, Uygulama, s. 338-339.

112 **Doğan Yenisey**, s. 176.

113 **Özdemir**, s. 610; **Lokmanoğlu**, s. 874-875.

114 İşçinin tam ödenmeyen alacağının bir kısmından feragat etmesi halinde uzlaşma sağlanacağı böylece işçinin gerek parasal gerekse de zamansal sıkıntı içinde bulunması sebebiyle alacağının büyük bir kısmından feragat edeceği görüşü için bkz. **Özveri**, Murat, "Zorunlu Arabuluculuk", 27.10.2017 https://tr.sputniknews.com/seyr_u_sabah/201710271030772443-doktor-murat-ozveri-zorunlu-arabuluculuk-ile-isci-alacaginin-buyuk-bir-kismini-isverene-terkedecek/ (ET 31.01.2018). Benzer şekilde kıdem tazminatı ödemek zorunda olduğunu ancak kıdem tazminatı miktarı üzerinde pazarlık edebilmesinin mümkün olmadığını bilen işveren, işçiye kıdem tazminatını ödemeyerek arabuluculuk aşamasında işçinin hak ettiği kıdem

zorunlu arabuluculuk düzenlemesinin anayasal anlamda bir soruna yol açmayacağı görüşünde olsak da,¹¹⁵ iş hukukunun emredici düzenlemelerinin arabuluculuk masasında pazarlık konusu haline gelmesi tehlikesi sebebiyle işçinin korunması ilkesinin geçerli olduğu iş hukuku alanında zorunlu arabuluculuk düzenlemesinin yerinde bir tercih olmadığı kanaatindeyiz.

IV. MEDENİ USUL HUKUKU ÇERÇEVESİNDE ZORUNLU ARABULUCULUK

A. DAVA ŞARTI OLARAK ARABULUCULUK

Mahkemenin davayı esastan inceleyebilmesi için varlığı veya yokluğu gerekli olan hallere dava şartı denir.¹¹⁶ Dava şartları, bir ayrıma göre, genel dava şartları (HMK m. 114) ve özel dava şartları (örneğin; İİK m. 69; 277; TMK m. 164; TKHK m. 68) olmak üzere iki çeşittir. Uyuşmazlık konusuyla ilgili dava şartlarının bulunup bulunmadığı mahkemece davanın her aşamasında kendiliğinden araştırılacağı gibi taraflarda dava şartı noksanlığını yargılamanın her aşamasında ileri sürebilecektir.¹¹⁷ Dava şartlarından birinin noksanlığının tespit edilmesi halinde mahkemece iki şekilde karar verilebilir. Bu kararlardan ilki; dava şartı noksanlığının giderilmesi mümkün değilse, davanın esası hakkında bir inceleme yapılmaksızın, davanın dava şartı yokluğundan (usulden) reddedilmesi kararıdır (HMK m. 115/f. 2).¹¹⁸ Şayet, dava şartı noksanlığının giderilmesi mümkün ise, davacıya kesin süre verilmeli, bu süre içinde dava şartı noksanlığı giderilmezse, davanın dava şartı

---

tazminatı miktarının altında bir pazarlık masası kurarak ekonomik menfaat elde etme yoluna gidebilecektir (Doğan Yenisey, s. 81).

¹¹⁵ Bkz. yuk. II. Bölüm.

¹¹⁶ **Kuru**, Baki, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku, Ankara: Yetkin Yayınları, 2017, s. 136; **Arslan**, Ramazan/**Yılmaz**, Ejder/**Taşpınar Ayyaz**, Sema/**Hanağası**, Emel, Medeni Usul Hukuku, 4. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2018, s. 280; **Karşlı**, Abdurrahim, Medeni Muhakeme Hukuku, 3. Baskı, İstanbul: Alternatif Yayınları, 2012, s. 454; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.243; **Budak**, A. Cem/**Karaaslan**, Varol, Medeni Usul Hukuku 2. baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018, s. 151; **Tanrıver**, Süha, Medeni Usul Hukuku C. 1, Ankara: Yetkin Yayınları, 2016 s. 622 (**Tanrıver**, Medeni Usul).

¹¹⁷ **Özmumcu**, Zorunlu Arabuluculuk, s. 843; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 251.

¹¹⁸ **Yılmaz**, Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2013, s. 793 (**Yılmaz**, Şerh).

noksanlığı sebebiyle usulden reddedilmesi kararı verilmelidir (HMK m.115/ f. 2, son cümle).

İş MK m. 3/f. 1 hükmü “*Kanuna, bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan davalarda, arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır. Davacı, arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılmadığına ilişkin son tutanağın aslını veya arabulucu tarafından onaylanmış bir örneğini dava dilekçesine eklemek zorundadır. Bu zorunluluğa uyulmaması hâlinde mahkemece davacıya, son tutanağın bir haftalık kesin süre içinde mahkemeye sunulması gerektiği, aksi takdirde davanın usulden reddedileceği ihtarını içeren davetiye gönderilir. İhtarın gereği yerine getirilmez ise dava dilekçesi karşı tarafa tebliğe çıkarılmaksızın davanın usulden reddine karar verilir.*” şeklindedir. Buna göre, işçi ve işveren arasında kıdem tazminatı, ihbar tazminatı, sendikal tazminat, ücret, fazla mesai ücreti, yıllık izin ücreti, hafta tatili ücreti, ulusal bayram ve genel tatil ücreti gibi alacak ve tazminat talepleri için dava açılmadan önce arabulucuya başvurulması zorunludur.¹¹⁹ Bu husus özel dava şartı olarak öngörülmüştür. Şayet, zorunlu arabuluculuk yoluna başvurulmaksızın dava açıldığı anlaşılırsa başkaca bir işlem yapılmaksızın talep dava şartı yokluğundan reddedilmelidir (İş.MK m. 3/f. 2; HUAKY m. 22/f. 3; HMK m. 115/f. 2).¹²⁰

Doktrinde bir görüşe göre, zorunlu arabuluculuğa tabi iş uyuşmazlıklarında dava şartı noksanlığını tespit eden hâkimin noksanlığı gidermesi için davacıya süre vermesi söz konusu olacaktır.¹²¹ Buna karşılık, kanımızca, İş.MK m. 3/f. 2 hükmüne göre dava şartı noksanlığını tespit eden hâkimin davayı dava şartı bulunmaması sebebiyle usulden reddetmesi gerekmektedir. Hâkimin bu halde, davacıya bu eksikliği gidermesi için süre vermesi ve bu süre boyunca davanın derdest kalması söz konusu değildir. Hâkimin davacıya bir haftalık kesin süre vereceği hal yalnızca arabuluculuk sürecine başvurulmuş olup, anlaşmaya varılmadığına ilişkin nihai tutanağın dava dilekçesine eklenmesinin ihmal edildiği hale münhasırdır.

¹¹⁹ Günay, Cevdet, İş Yargısı ve Arabuluculuk, Ankara: Yetkin Yayınları, 2017, s. 108.

¹²⁰ Özmumcu, Zorunlu Arabuluculuk, s. 834; Namlı, s. 162; Azaklı Arslan, s. 142-143.

¹²¹ Odaman, Serkan/Karaçöp, Eda, “İş Mahkemeleri Kanun Tasarı Taslağında Öngörülen Zorunlu Arabuluculuk Müessesesi”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, S. 35, 2016, s. 61.

Kanun koyucu iş kazası ve meslek hastalığından kaynaklanan maddi ve manevi tazminat davaları ile bunlara ilişkin tespit, itiraz ve rücu davaları bakımından genel kurala istisna getirmiş, bu taleplerde tarafların arabulucuya başvurmaksızın doğrudan mahkemede dava açabilmelerinin yolunu açmıştır (İş.MK m.3/f. 3).¹²² Kanımızca, gerek iş kazası veya meslek hastalığı sonucunda talep edilecek tazminat miktarının yüksek olması gerekse bu hususların kamuyu ilgilendiren yönünün bulunması sebebiyle kanun koyucunun düzenlemesi yerindedir. Son olarak, sosyal güvenlik mevzuatından kaynaklanan hizmet tespit davalarının niteliği gereği arabuluculuğa elverişli olmadığı da belirtilmelidir.¹²³

B. İŞE İADE TALEPLERİNDE ARABULUCULUK ARKADAŞLIĞI SORUNU

Gerçeğin tam olarak ortaya çıkması ve taraflar arasındaki ihtilafı hukuki ilişkinin doğru karara bağlanması amacıyla şekli bakımdan zorunlu dava arkadaşlığı kabul edilmiştir. Bu halde bir hakkın birden fazla kişi tarafından kullanılması veya birden fazla kişiye karşı ileri sürülmesinin maddi hukuk bakımından zorunlu tutulması söz konusu olmadığından şekli bakımdan zorunlu dava arkadaşlığında dava arkadaşları arasındaki ilişki sıkı değildir.¹²⁴ Şekli bakımdan mecburi dava arkadaşlarının durumu aynen ihtiyari dava arkadaşlığında olduğu gibidir.¹²⁵ Bu halde davanın birden fazla kişiye karşı birlikte açılması söz konusu olup, dava sürecinde dava arkadaşlarının birlikte hareket etme zorunluluğu bulunmamaktadır.¹²⁶ Diğer bir ifadeyle, şekli bakımdan mecburi dava arkadaşlığında davalı sayısı kadar dava mevcuttur. Şu halde, şekli bakımdan mecburi dava arkadaşları hakkında birbirinden farklı kararların verilmesi mümkündür.¹²⁷ Yargıtay da bir kararında: “*Asıl işveren-alt işveren ilişkisinin geçersiz veya muvazaaya dayanması sebebiyle feshin geçersizliğine yönelik karar gerçek işveren*

¹²² Günay, s. 108.

¹²³ Erdoğan, s. 1215.

¹²⁴ Pekcanitez, Hakan/Taş Korkmaz, Hülya, Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku, 15. baskı, İstanbul: XII Levha Yayınları, 2017, s. 705.

¹²⁵ Tanrıver, Medeni Usul, s. 543; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 204.

¹²⁶ Ulukapı, Ömer, Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı, Konya: Mimoza Yayınları, 1991, s. 183; Karşlı, s. 371.

¹²⁷ Ulukapı, s. 187; Dişel, Buse, İcra Hukukunda Takip Arkadaşlığı, İstanbul: XII Levha Yayınları, 2014, s. 37.

hakkında kurulmalı, geçersiz veya muvazaaya dayalı ilişkinin diğer tarafı (alt işveren) hakkında sıfat yokluğundan davanın reddine karar verilmelidir.” ifadeleriyle bu görüşü benimsemiştir.¹²⁸

Şekli bakımdan mecburi dava arkadaşlığı özel kanun hükümlerine göre birden fazla kişiye karşı birlikte dava açılmasının gerektiği hallerde söz konusu olur. Örneğin, TMK m. 288/f. 1; m. 713/f. 3; HMK m. 65; m. 208/f. 4; İİK m. 288 hükümlerinin ön gördüğü hallerde davalı tarafta yer alması gereken kişilere karşı birlikte dava açılması zorunludur.¹²⁹

Uygulamada işe iade davalarında asıl işveren- alt işveren ilişkisinin söz konusu olduğu hallerde işin niteliği gereği davanın (davalı taraf yönünden) şekli bakımdan mecburi dava arkadaşlığı oluşturacak biçimde açılması gerektiği, bu kurala uyulmaksızın açılan davalarda davalı taraftaki eksikliğin hâkim tarafından re’sen dikkate alınacağı, hâkim tarafından verilecek süre içerisinde bu eksikliğin giderilmesinin isteneceği, verilen sürede eksiklik giderilmezse, davanın usulden reddedilmesi gerektiği kabul edilmektedir.¹³⁰

Yargıtay’a göre, asıl işveren-alt işveren ilişkisinin geçerli olup olmadığı konusundaki hukuksal denetim mahkemece re’sen yapılmalıdır. Bunun için asıl işveren ve alt işverenin kendi hukuksal durumlarını koruyabilmek amacıyla davada yer alması gerekir. Bu sebeple asıl işveren alt işveren ilişkisinin bulunduğu hallerde davalı taraf yönünden şekli bakımdan zorunlu dava arkadaşlığı kabul edilmelidir.¹³¹

¹²⁸ Yar. 22. HD. 12.06.2012 tarih, 2012/13334 E., 2012/ 16905 K. (**Pekcanitez/Taş Korkmaz**, s. 709).

¹²⁹ **Budak/Karaaslan**, s. 112.

¹³⁰ **Pekcanitez/Taş Korkmaz**, s. 708-710; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s. 540; **Günay**, s. 109; **Azıklı Arslan**, s. 170.

¹³¹ “...asıl işveren-alt işveren ilişkisinin geçerli olup olmadığı veya muvazaaya dayanıp dayanmadığına yönelik re’sen yapılması gereken hukuksal denetim, ilişkinin taraflarının, yani asıl işveren ve alt işverenin, davada yer almalarını ve kendi haklarını koruyacak açıklama ve ispat haklarını zorunlu kılmaktadır. Aksince (aksi) bir düşünce Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde düzenlenen Adil Yargılanma Hakkına ve 6100 sayılı Kanun’un 27. maddesinde öngörülen Hukuki Dinlenilme Hakkına aykırılık teşkil eder. Buna göre, işe iade davalarına özgü olarak, asıl işveren-alt işveren ilişkisinin söz konusu olduğu davalarda, davalı taraf yönünden bir çeşit şekli (usûlî) bakımdan mecburi dava arkadaşlığının mevcut olduğu kabul edilmelidir.” Yar. 22. HD. 17.2.2016 tarih. 2016/1151 E., 2016/4207 K: aynı yönde kararlar için bkz. Yar. 7. HD. 13.5.2014 tarih 2014/6327 E., 2014/10549 K. ; Yar. 22. HD. 3.3.2014 tarih 2014/782 E., 2014/4499 K., (Lexpera,

Yargıtay'ın bu uygulamasını göz önüne alan kanun koyucu¹³², “*asıl işveren-alt işveren ilişkisinin varlığı halinde işe iade talebiyle arabulucuya başvurulduğunda, anlaşmanın gerçekleştirilmesi için işverenlerin arabuluculuk görüşmelerine birlikte katılmaları ve iradelerinin birbirine uygun olması aranır* (İş MK m. 3/f. 15). düzenlemesini getirmiştir. Söz konusu hükme göre, asıl işveren-alt işveren ilişkisinin mevcudiyeti halinde işe iade taleplerine özgü olmak üzere maddi bakımdan mecburi arabuluculuk arkadaşlığının varlığı kabul edilmelidir.¹³³

Asıl işveren-alt işveren ilişkisinin mevcudiyeti halinde asıl işverenin işçiye karşı alt işveren ile birlikte (müteselsil) sorumlu olması, (İK m. 2/f. 6) onu işçinin işvereni haline getirmez.¹³⁴ Diğer bir ifadeyle, asıl işveren-alt işveren ilişkisinin kanuna uygun olduğu hallerde asıl işverenle işçi arasında ne bir iş sözleşmesi ne de bir hukuki ilişki mevcuttur.¹³⁵ Asıl işveren-alt işveren ilişkisinin muvazaalı olduğunun iddia edildiği hallerde de, işverenler arasında maddi bakımdan zorunlu arabuluculuk arkadaşlığı değil; şekli bakımdan zorunlu arabuluculuk arkadaşlığı ilişkisi mevcuttur. Şekli bakımdan zorunlu arabuluculuk arkadaşları arasında uyuşmazlık konusu hak veya borçta herhangi bir ortaklık bulunmaması sebebiyle her bir arabuluculuk arkadaşlığı uyuşmazlık konusu üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilir. Şekli bakımdan zorunlu arabuluculuk arkadaşlığında arabuluculuk arkadaşları sayısı kadar uyuşmazlık bulunmaktadır. Bu sebeple, arabuluculuk arkadaşlarının birlikte hareket etme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu bakımdan arabuluculuk arkadaşları aynı masa etrafında birbirinden bağımsız hareket edebilir, şekli arabulucu arkadaşlarından her biri diğerinden farklı anlaşmalarla süreci sonlandırabilir.¹³⁶ Bu sebeple, kanımızca, bu düzenlemenin “(anlaşmanın gerçekleştirilmesi için

---

ET 08.03.2018); Yarg. 22. HD. 20. 03. 2017 tarih, 2017/ 10804 E., 2017/ 5605 K. (Budak/Karaaslan, s. 113-114).

¹³² Bkz. İş Mahkemeleri Kanunu Gerekçesi, s. 17-18.

¹³³ İşverenlerin iradelerinin birbirine uygun olması şartının aranması sebebiyle şekli bakımdan zorunlu dava (kanımızca, arabulucu) arkadaşlığının olduğu söylenemeyeceği görüşü için bkz. Azaklı Arslan, s. 172.

¹³⁴ Çelik/Caniklioğlu/Canpolat, s. 74.

¹³⁵ Ürcan, Gülümden, “İşe İade Davasında Husumet”, *Haluk Konuralp Anısına Armağan C. 1*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2009, s. 1203-1204.

¹³⁶ Demir, s. 297.

işverenlerin) iradelerinin birbirine uygun olması aranır.” cümlesi yerinde değildir. Şayet alt işverenlik ilişkisi kanuna aykırı yahut muvazaalı ise, bu halde işçi başlangıçtan itibaren asıl işverenin işçisi sayılacağından anlaşma belgesinin işveren tarafında (gerçek işveren olarak) yalnızca asıl işveren bulunacağından işverenlerin iradelerinin birbirine uygun olmasının aranması yanlıştır.¹³⁷

C. ARABULUCUNUN SEÇİMİ VE TARAF TEŞKİLİ

İş Mahkemeleri Kanunu m. 3/f. 6 ve HUAKY m. 24/f. 1 hükümlerine göre, Arabulucu, komisyon başkanlıklarına bildirilen listeden büro tarafından belirlenecektir.

Kanımızca, Tarafların belirli coğrafi sınırlar dâhilinde bulunan arabuluculardan birini seçmeye zorlanması isabetli değildir. Her şeyden önce uyumsuzluğu yönetecek arabulucunun özellikleri, bilgi ve tecrübesi taraflar bakımından oldukça önemlidir. Arabulucunun yetenekleri, bilgi ve becerileri, tarafları bir masa etrafında tutmak bakımından taraflarda yarattığı güven, arabuluculuk faaliyetinin başarıya ulaşabilmesinde en önemli etkenlerdendir.¹³⁸

Arabulucunun yetkili adalet komisyonlarındaki listeden seçilmesinin bir diğer sakıncası ise, arabulucunun tarafsızlığı ve bağımsızlığı konusunda olacaktır. Zira, özellikle küçük yerleşim yerlerinde arabulucunun tarafları daha önceden tanınması, onlarla çeşitli akrabalık, ticari, ekonomik, sosyal veya dini bağlantılarının bulunabilmesi mümkündür. Burada arabulucunun pek çok durumda serbest avukatlık faaliyeti yürüteceği de gözden uzak tutulmamalıdır. Avukat-arabulucunun serbest piyasada müvekkil ilişkilerinin zedelenmesi ihtimali ile arabuluculuk faaliyetinde tarafsız kalma ödevi karşı karşıya gelebilecektir. Bu bakımdan önerimiz, taraflara somut olayın şartlarına uygun olarak büro tarafından belirlenen arabulucuyu reddedebilme imkânının tanınmasıdır (HUAK m. 9/f. 1, 2; kıyasen, HMK m. 34 vd.).

D. YARGILAMA GİDERLERİNDEN SORUMLULUK

Yargılama giderleri, kural olarak davada haksız çıkan ve aleyhine hüküm verilen tarafa yükletilir. Davada iki taraftan her biri kısmen haklı çıkarsa, mahkeme yargılama giderlerini tarafların haklılık oranına göre

¹³⁷ Ürcan, s. 1212.

¹³⁸ Erdoğan/Erzurumlu, s. 47.

paylaştırır (HMK m. 326).¹³⁹ Bu yargılama giderleri gerek davayı kazanan tarafça ödenen harç ve giderler gerekse yargılama gideri olarak vekâlet ücretidir.¹⁴⁰ Zorunlu arabuluculuk düzenlemesiyle birlikte bu giderlere, arabulucuya ödenmesi gereken ücretler ile arabuluculuk bürosu tarafından yapılması zorunlu giderler de ilave olacaktır.¹⁴¹

Dürüstlük kuralına aykırı davranarak gereksiz şekilde davanın uzamasına sebebiyet vermiş olan taraf, lehine karar verilmiş olsa dahi, karar ve ilam harcı dışında kalan yargılama giderlerinin tamamı veya bir kısmını ödemeye mahkûm edilebilir (HMK m. 326/f. 1). Bu hükümlerle, dava lehine sonuçlanan tarafı dürüstlük kuralına aykırılık sebebiyle belli masraflar bakımından yargılama giderlerini ödemeye mahkûm etme bakımından hâkime takdir yetkisi tanınmıştır. Diğer bir ifadeyle, bu hüküm mahkeme bakımından emredici nitelikte değildir.¹⁴² Halbuki; İş MK m. 3/f. 12 hükmüne göre: “*Taraflardan birinin geçerli bir mazeret göstermeksizin ilk toplantıya katılmaması sebebiyle arabuluculuk faaliyetinin sona ermesi durumunda toplantıya katılmayan taraf, son tutanakta belirtilir ve bu taraf davada kısmen veya tamamen haklı çıksa bile yargılama giderinin tamamından sorumlu tutulur. Ayrıca bu taraf lehine vekâlet ücretine hükmedilmez.*” Kanun gerekçesinde bu düzenlemenin amacının işçi ve işveren tarafın bir masa etrafında bir araya gelmesi, aralarındaki uyuşmazlığı müzakere etmesi ve ortak bir sonuç ve karara varmaları için gerekli ortamın hazırlanması olduğu belirtilmiştir.¹⁴³

Kanımızca, bu düzenleme yerinde değildir. Öncelikle, İş MK m. 3/f. 12 hükmü lafzı itibariyle HMK m. 327/f. 1 hükmünden farklı olarak emredici niteliktedir. Diğer bir ifadeyle, getirilen düzenlemeyle, hâkime takdir yetkisi tanınmaksızın ilk arabuluculuk görüşmesine katılmayan taraf aleyhine yargılama giderlerine hükmedilecektir. Kanımızca, bir kimsenin uyuşmazlık konusunda haklı olduğunun mahkemece tespit edilmesine rağmen sırf ilk arabuluculuk görüşmesine mazeretsiz olarak

139 **Budak/Karaaslan**, s. 305; **Karlı**, s.743; **Pekcanitez/Atalay/Özkes**, s. 605; **Özbay**, İbrahim, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi? Ankara: Seçkin Yayınları, 2012, s. 344 (**Özbay**, HMK Neler Getirdi?).

140 **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/ Hanağası**, s. 708 vd.

141 **Oğuz**, Özgür, Türk İş Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları, İstanbul: Legal Yayınevi, 2016, s. 82.

142 **Özmumcu**, Zorunlu Arabuluculuk, s. 835.

143 İş Mahkemeleri Kanunu Madde Gerekçesi, s. 16.

katılmaması sebebiyle yargılama giderlerine mahkûm edilmesi hak arama özgürlüğünün orantısız biçimde sınırlanmasıdır. Kanun gerekçesinde de belirtildiği üzere, zorunlu arabuluculuk düzenlemesinin amacı arabuluculuk prosedürünün uygulamada tanınıp, işlerlik kazanması ise, arabuluculuk aşamasına katılmayan tarafın kural olarak yargılama giderlerinden sorumlu olacağı, bu kuralın aksinin ilk arabuluculuk görüşmesine katılmayan tarafın gerekçeleri ve haklı sebepleri çerçevesinde her somut olayın özelliklerine göre hâkim tarafından takdir edilmesi ilkesinin kabul edilmesi daha uygun olurdu.

Kanımızca, “Ayrıca bu taraf lehine vekâlet ücretine hükmedilmez.” düzenlemesi de orantısız bir yaptırımdır. Uygulamada Tüketici Hakem Heyetlerinde yargılama gideri niteliğindeki (karşı) vekâlet ücretine hükmedilmemesi¹⁴⁴ düzenlemesi neticesinde avukatların daha az gelir elde edecekleri düşüncesiyle bu tür uyuşmazlıklar bakımından vekâlet alma konusunda isteksiz davrandıkları bilinen bir gerçektir. Diğer bir ifadeyle, süreç sonunda ekonomik bakımdan yeterli gelir elde edemeyeceğini düşünen avukatların birçoğu bu türden uyuşmazlıklarda taraf vekili olmaktan imtina etmektedir. Hal böyle olunca tüketiciler, genellikle kendi yazdıkları ve hukuki bakımdan yetersiz dilekçelerle hakem heyetlerine başvurmakta bunun sonucu olarak hakem heyetlerinin iş yükünü arttıran fiili bir durum ortaya çıkmaktadır.¹⁴⁵ Bu bakımdan ilk arabuluculuk görüşmesine herhangi bir sebeple katılmayan tarafın (ki kanımızca¹⁴⁶, bu taraf genellikle işçi olacaktır) mahkemede avukatla temsil edilmesinin önünde hukuki engel bulunmamakla birlikte; fiili engelin oluşabilmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu sebeplerle getirilen bu düzenleme yerinde değildir.

¹⁴⁴ Bkz. TKHK m. 70/ f. 1: Bu konuda örnek bir kanun yararına bozma kararı için bkz. Yar. 13. HD. 09.07.2014 tarih, 2014/ 44821 E., 2014/41930 K. (RG. 27.02.2015, S. 29280).

¹⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Erişir**, Evrim, “Tüketici İşlemlerinden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümü Usulü”, *Yeni Tüketici Hukuku Konferansı*, (der: Murat İnceoğlu), İstanbul, 2015, s. 83-86.

¹⁴⁶ Her ne kadar İş.MK m. 3/f. 12 hükmünün gerekçesinde işverenin arabuluculuk sürecine geçerli bir mazereti bulunmaksızın katılmaması hali örnek verilmiş olsa da; kanımızca, bu halde işçinin ilk görüşmeye katılmaması daha olası bir durumdur. Zira, İş.MK m. 3/ f. 18 ve HUAKY m. 25/f. 1 hükümlerine göre, İşverenin yazılı belgeyle yetkilendirdiği çalışını arabuluculuk sürecinde işvereni temsil edebilecektir. Yine, işveren, şartları taşıyan Anonim şirket veya yapı kooperatifi ise, zaten avukat bulundurma zorunluluğu sebebiyle bu halde de ilk arabuluculuk görüşmesine şirket avukatı katılabilecektir. (Av. K. m. 35/ f. 3)

Burada değinilmesi gereken bir diğer hüküm, arabulucuya ödenecek ücretle ilgilidir. Zira Arabuluculuk Asgari Ücret Tarifesine göre işçi-işveren uyuşmazlıklarında arabulucu ilk 1 (bir) saat için 140 TL, sonraki her saat için ise ilave 100 TL ücret elde etmektedir.¹⁴⁷ Arabuluculuk prosedüründe ilgiliye hukuki yardım sağlayan avukat ise, uyuşmazlık konusu meblağın % 12'sinden az olmamak üzere ücret elde etmektedir.¹⁴⁸ Şayet, uyuşmazlık tutarı 5.000' TL 'den az ise her halde 600 TL maktu ücret elde etmektedir. Tarafsız arabulucunun uyuşmazlık çözümü için tarafları bir masa etrafında bir araya getirmek bakımından gösterdiği çaba, yalnızca müvekkilinin menfaatlerini gözetmek zorunda olan avukata nazaran daha fazla olmasına rağmen; süreç sonunda anlaşmaya varılması halinde avukatla kıyaslandığında daha az gelir elde etmesi uygulamada avukatların arabuluculuk faaliyeti yürütmek yerine avukatlık faaliyeti yürüterek daha fazla gelir elde etmeyi tercih etmesine sebep olabilecektir. Bu bakımdan önerimiz, arabulucuya ödenecek ücretin makul bir seviyeye yükseltilmesidir.

E. ARABULUCULUK ANLAŞMA BELGESİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

1. Arabuluculuk Anlaşma Belgesine Rağmen Dava Açılması

Arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varan taraflar dilerse bu çözümü herhangi bir metne aktarmayabilir. Zira, sorun çözülmüşse amaçta gerçekleşmiştir. Buna karşın taraflar yargılama dışında anlaşmayı bir belgeye bağlamışlarsa bu belgenin niteliğine göre değerlendirme yapmak gerekmektedir. Örneğin, taraflar anlaşma belgesini adi yazılı bir belge olarak düzenlemişse, bu belge duruma göre kesin delil veya İİK m. 68 anlamında belge olarak nitelendirilebilir.¹⁴⁹ Arabuluculuk faaliyeti sonunda düzenlenen anlaşma belgesinin ilam niteliğinde belge vasfına kavuşması tarafların isteğine bağlıdır.¹⁵⁰ HUAK m. 18/f. 2 hükmüne göre, *“Taraflar arabuluculuk faaliyeti sonunda bir anlaşmaya varırlarsa, bu anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesini talep edebilirler .....Bu şerhi içeren anlaşma, ilam niteliğinde belge sayılır.”*

¹⁴⁷ RG. 30.12.2017, S.30286.

¹⁴⁸ Bkz. Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi, m. 16 (RG. 30.02.2017, S. 30286).

¹⁴⁹ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, Medeni Usul, s. 680-681; **Azaklı Arslan**, s. 246.

¹⁵⁰ **Kısmet Kekeç**, s. 206.

Şu halde ilk olarak şu hususu belirtmek gerekir ki, arabuluculuk faaliyeti sonunda düzenlenen anlaşma belgesine icra edilebilirlik şerhi verilmesi halinde bu şerhi içeren anlaşma İİK m. 38 anlamında ilam niteliğinde belge olarak kabul edilmektedir.¹⁵¹ Nitekim HUAK m. 18/f. 4 hükmüne göre, “*Taraflar ve avukatlarıyla birlikte arabulucunun anlaşma belgesini imzalaması halinde icra edilebilirlik şerhi aranmaksızın anlaşma belgesi ilam niteliğinde belge kabul edilir*”.¹⁵² Ancak, anlaşma belgesinin ilam niteliğinde belge kabul edilmesi yalnızca icra edilebilirlik açısından ilamlar ile aynı kuvvette olmasıyla sınırlıdır. Diğer bir ifadeyle, ilam ve ilam niteliğinde belge kavramları birbirinden farklıdır. İlam mahkeme hükmünün mühürlü ve imzalı olarak taraflara verilmiş suretine denir.¹⁵³ Bu bakımdan ilamdan söz edebilmek için yargılama faaliyeti sonucunda hüküm verilmiş olması gerekmektedir. Arabulucu ise, yargılama faaliyeti yürüten hâkim olmadığı gibi hâkimin sürrogatı da değildir.¹⁵⁴

İkinci olarak, ilamlar maddi anlamda kesin hüküm kuvvetini haiz olmalarına rağmen, ilam niteliğindeki belgelerin maddi anlamda kesin hüküm gücü mevcut değildir.¹⁵⁵ Şu halde, gerek icra edilebilirlik şerhi alınmak suretiyle gerekse taraflar, avukatları ve arabulucunun birlikte anlaşma belgesini imzalaması sonucunda ilam niteliğinde belge haline gelen anlaşma belgesi ilam değildir. Dolayısıyla, böyle bir çözüm anlaşmasından sonra aynı konuda dava açılması halinde kesin hükmün önleyici etkisi söz konusu olmayacaktır.¹⁵⁶

Arabuluculuk faaliyeti sonunda elde edilen ilam niteliğindeki anlaşma belgesi maddi anlamda kesin hüküm kuvvetini haiz olmadığından, tarafların kesin hükümsüzlük (TBK m. 27), aşırı yararlanma (TBK m. 28), yanılma (TBK m. 30), aldatma (TBK m. 36),

151 **Özmumcu**, s. 379.

152 **Özbek**, s. 1259. Ayrıca bkz. Avukatlık Kanunu m. 35/A.

153 **Pekcantez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet, İcra ve İflas Hukuku, 3. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2016, s. 325 (**Pekcantez/Atalay/Özekes**, İcra Hukuku).

154 **Özmumcu**, Zorunlu Arabuluculuk, s. 837.

155 **Dür**, s. 377; **Özmumcu**, s. 380; **Tanrıver**, Süha, İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi, Ankara: Yetkin Yayınları, 1996, s. 83, 192.

156 **Çelikoğlu**, Cengiz, “6325 Sayılı HUAK’a Göre Arabuluculuk Yoluna Başvurulması ve Çözüm Anlaşmasının Mahkeme ve İcra Usulleri İle İlişkisi”, *Ejder Yılmaz’a Armağan*, C. 1, Ankara: Yetkin Yayınları, 2014, s. 711.

korutma (TBK m. 37), sahtelik iddiası gibi hallerde yeni bir dava açılabilmesi mümkündür.¹⁵⁷

Tüm bu açıklamalara rağmen, 7036 sayılı Kanununun 24. maddesiyle HUAK'ın 18.maddesine eklenen 5. fıkra ile: “*Arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılması hâlinde, üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılmaz.*” hükmü getirilmiştir.

Kanımızca, bu hüküm, “*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*” düzenlemesine göre hak arama özgürlüğünün açıkça ihlalidir.¹⁵⁸ Zira getirilen hükümler birlikte tarafların anlaşma belgesini yanılma, aldatma, aşırı yararlanma, korkutma, sahtelik iddiası gibi hallerde bu iddialarını mahkeme önünde ileri sürme imkânları ellerinden alınmış olmaktadır.

HUAK m. 18/f. 5 hükmüyle arabuluculuk prosedürü sonucunda imzalanan anlaşma belgesine kesin hüküm gücüne benzer güç tanınmaktadır. Mahkemelerin nihai kararlarına karşı kanun yolu incelemesinin bir amacı da, yanlış olduğu iddia edilen kararların düzeltilmesini sağlamaktır. Mahkeme kararlarının bir üst mercii tarafından incelenerek düzeltilmesi kabul edilmişken; arabuluculuk faaliyeti sonucunda ulaşılan anlaşma belgesinin hukuki denetimden yoksun bırakılmasının Anayasamızda ifadesini bulan hukuk devleti ilkesiyle bağdaşması mümkün değildir (AY. m. 2).¹⁵⁹

Sonuç olarak, bireyin adalete erişim ve hak arama özgürlüğünü sınırlayan, adeta mahkeme dışında arabulucu vasıtasıyla ulaşılan çözüme kesin hüküm gücü tanıyan bu hükmün Anayasamızın 2, 9 ve 36. maddelerine aykırı olduğu söylenebilir.¹⁶⁰

Kanun gerekçesinde herhangi bir açıklık bulunmamakla birlikte, kanımızca, hükmün konuluş amacı tarafların arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmalarına rağmen devlet mahkemelerine başvurmalarının önüne geçilmek istenmesidir. Ancak, tarafların anlaşmaları halinde, taraflar ve arabulucu tarafından imzalanan anlaşma belgesine icra edilebilirlik şerhi verilmesi suretiyle veya taraflar, taraf avukatları ve arabulucunun birlikte imzaladıkları anlaşma belgesi ilam niteliğinde

¹⁵⁷ Erdemir, s. 80; Bulur, s. 223; Dür, s. 380.

¹⁵⁸ Erdoğan/Erzurumlu, s. 53.

¹⁵⁹ Benzer yönde bkz. Erdoğan/Erzurumlu, s. 53.

¹⁶⁰ Aynı yönde bkz. Özmumcu, Zorunlu Arabuluculuk, s. 837; Azaklı Arslan, s. 244.

belge haline gelmektedir. Elinde ilam niteliğinde belge bulunan bir kimsenin, mahkemeye başvurarak ilam elde etmeye çalışması ihtimalinde, bu durumda dava sonucu elde edeceği hüküm onun hukuki durumunu daha iyi bir noktaya taşımayacağından davacının korunmaya değer hukuki menfaatinin bulunmadığı açıktır.¹⁶¹ Benzer gerekçeyi göz önüne alan 25.5.2017 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, talep edilen sübjektif hak bakımından tercih edilen talep usulü gereksiz ise, talep sahibinin hukuki menfaatinin bulunmadığı yönünde içtihadı birleştirme kararı vermiştir.¹⁶² Şu halde, ilam niteliğinde belge kuvvetini haiz arabuluculuk anlaşma belgesine rağmen mahkemede dava açılması halinde bu dava, HMK m. 114/1-h bendi uyarınca “*hukuki menfaat yokluğundan*” (usulden) reddedilecektir.

Ayrıca 7036 sayılı Kanun ile eklenen HUAK m. 18, f. 5 hükmü “*Arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılması hâlinde, üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılmaz*” şeklinde olup, bu hükmün neden konulduğunu anlamak mümkün değildir. Çünkü arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılması hâlinde ortaya çıkan sözleşme borçlar hukuku anlamında mahkeme dışı sulh sözleşmesi niteliğindedir. Bu konuda örneğin, mahkemede menfi tespit davası niteliğindeki sahtelik davası açılmasına engel olunmamalıdır. Bu nedenle bu hükmün tamamen kaldırılması gerekir.

2. İcra Edilebilirlik Şerhi Verilmesi İçinde İncelemenin Kapsamı

HUAK m. 18/f. 2 hükmüne göre: “... *Dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurulmuşsa, anlaşmanın icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesi, arabulucunun görev yaptığı yer sulh hukuk mahkemesinden talep edilebilir....*” Şu halde, dava açılmadan önce arabuluculuk prosedürüne başvuran işçi ve işveren icra edilebilirlik şerhi verilmesi için arabulucunun görev yaptığı yer sulh hukuk mahkemesine başvuracaktır.¹⁶³

¹⁶¹ Budak/Karaaslan, s. 158

¹⁶² Bkz. YİBGK 25.5.2017 tarih ve 2017/2 E., 2017/3 K. sayılı (Lexpera, E.T. 06.03.2018).

¹⁶³ Olması gereken hukuk bakımından icra edilebilirlik şerhi verilmesi işinde Türkiye'nin her yerindeki icra mahkemesinin görevli ve yetkili olması gerektiği, zira, icra mahkemesinin icra işlerinde uzmanlık mahkemesi olduğu yönünde görüş için bkz. Özbek, M. Serdar, “Arabuluculuk Sonunda Düzenlenen Anlaşma Belgesine İcra Edilebilirlik Şerhi Verilmesinde Görevli Mahkeme”, *BÜHFD*, C. 3, S. 2, 2017, s. 78 (Özbek, İcra Edilebilirlik).

İcra edilebilirlik şerhi bakımından mahkemece yapılacak incelemenin kapsamının ne olacağı meselesi ise doktrinde tartışmalıdır.

Doktrindeki bir görüşe göre, mahkemenin icra edilebilirlik şerhi verilmesi hususunda incelemesinin kapsamı, anlaşma belgesinin içeriğinin arabuluculuğa ve cebri icraya elverişli olup olmadığıyla sınırlıdır (HUAK m. 18/ f. 3; HUAKY m. 22/f. 3).¹⁶⁴ Diğer bir ifadeyle, anlaşmanın içeriğinin tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği işler arasında yer alıp almadığı ve anlaşmanın eda (edim) hükmü içerip içermediği konusunda inceleme yapan mahkemenin işin esası bakımından inceleme yapması mümkün değildir.¹⁶⁵ Bu görüşteki yazarların bir kısmına göre, mahkemenin incelemesi münhasıran arabuluculuğa ve icraya elverişlilik ile sınırlanmamalı, inceleme arabuluculuğa ilişkin diğer emredici hususları da kapsayacak şekilde yapılmalıdır.¹⁶⁶ Örneğin, arabuluculuk faaliyetinin arabuluculuk siciline kayıtlı arabulucu tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği, anlaşma belgesinin taraflar ve arabulucu tarafından imzalanıp imzalanmadığı gibi hususları mahkemece re'sen incelenmelidir.¹⁶⁷

Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre, icra edilebilirlik şerhi verilmesi işinin çekişmesiz yargı işi olması (HUAK m. 18/ f. 1, c. 1) ve çekişmesiz yargı işlerinde, kanunda aksine düzenleme bulunmadıkça, re'sen araştırma ilkesinin geçerli olması (HMK m.385/f. 2) sebebiyle hâkimin yapacağı inceleme kanunda sayılanlarla sınırlı olmamalıdır. Hâkim anlaşma belgesini kanunun emredici hükümleri ve kamu düzeni bakımından da denetime tabi tutmalıdır.¹⁶⁸ Zira, aksi düşünce yargıdan kaçış anlamına gelebilecektir. Bu sebeple icra edilebilirlik şerhi konusunda karar verecek olan mahkeme anlaşma belgesini kamu düzeni bakımından, özellikle emredici hukuk kuralarına aykırılık bakımından

¹⁶⁴ **Dür**, s. 373; **Kısmet Kekeç**, s. 206; **Sarısözen**, s. 266.

¹⁶⁵ **Pekantez/Atalay/Özkes**, Medeni Usul, s. 680; **Özbek**, s. 1263; **Taşpolat Tuğsavul**, s. 195; **Kısmet Kekeç**, s. 207; **Canbolat**, Talat (edt) İş Hukukunda Arabuluculuk Uzmanlık Eğitimi Kaynak Kitabı, s. 11 <http://www.adb.adalet.gov.tr/> (ET 15.02.2018).

¹⁶⁶ **Taşpolat Tuğsavul**, s. 195; **Özbek**, s. 1262.

¹⁶⁷ **Dür**, s. 274.

¹⁶⁸ **Bilge**, Turgay, "Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Açısından Kamu Düzeni Kavramı", *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I* (edt. Yasemin Işıktaç), İstanbul: Sümer Kitapevi, 2014, s. 102.

da, denetime tabi tutmalıdır.¹⁶⁹ Yargıtay da bir kararında, işçilik alacaklarıyla ilgili olarak imzalanan arabuluculuk tutanağının ibra niteliğinde arabuluculuk tutanağı olduğunu, bu sebeple TBK m. 420 hükmü çerçevesinde tarih ve içerik bakımından arabuluculuğa elverişli olmadığı gerekçesiyle icra edilebilirlik şerhi talebini reddederek bu görüşe katılmıştır.¹⁷⁰

Biz icra edilebilirlik şerhi verilmesi konusunda mahkemenin yalnızca uyuşmazlığın arabuluculuğa ve cebri icraya elverişli olup olmadığı, diğer bir ifadeyle, anlaşmanın içeriğinin tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği işler arasında yer alıp almadığı ve anlaşmanın eda (edim) hükmü içerip içermediği konularıyla sınırlı bir inceleme yapma yetkisi bulunduğu görüşüne katılmaktayız.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, dava açılmadan önce arabuluculuk sürecine başvurulması halinde icra edilebilirlik şerhi verilmesi işinde görevli mahkeme sulh hukuk mahkemesidir (HUAK m. 18/f. 2). İşçi-işveren uyuşmazlıkları bakımından uzmanlık mahkemesinin iş mahkemesi olduğu göz önüne alındığında oldukça karmaşık ve kendine has ilke ve kurallara sahip iş uyuşmazlıkları bakımından, sulh hukuk mahkemesi hâkiminin dosya üzerinden yapacağı incelemede iş hukukunun emredici hükümleri ve kamu düzeni kavramının iş hukuku alanındaki yansıması gibi konularda sağlıklı hukuki değerlendirmelerde bulunabilmesi fiili durumda pek mümkün görünmemektedir.¹⁷¹

¹⁶⁹ **Namlı**, s. 164; **Özsumcu**, s. 382: Kanunun emredici hükümlerine veya ahlaka aykırılık ya da ehliyetsizlik, imkansızlık, kişilik haklarının ihlali gibi maddi hukuka ilişkin gerekçelerle şerh talebinin reddedilebileceği yönünde görüş için bkz. **Çelikoğlu**, s. 709.

¹⁷⁰ “Arabulucu nezaretinde düzenlenen anlaşma belgesinin iş sözleşmesinin sona ermesi üzerine aynı gün arabulucu ile birlikte görüşüldüğü ve bir gün sonra düzenlendiği (belirtilmiştir). İbra tarihi itibarıyla sözleşmenin sona ermesinden başlayarak en az bir aylık sürenin geçmiş bulunması, ibra konusu alacağın türünün ve miktarının açıkça belirtilmesi, ödemenin hak tutarına nazaran noksansız ve banka aracılığıyla yapılması şarttır. Bu unsurları taşımayan ibra sözleşmeleri ve ibraname kesin olarak hükümsüzdür (TBK m. 420). İşveren ve işçi arasında, işçilik alacakları konusundaki uyuşmazlığa ilişkin arabuluculuk tutanağının düzenlendiği tarih ve ibra beyanının içeriği dikkate alındığında, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri bir zamanda uyuşmazlık konusu olmadan ve işçinin başvurusu bulunmadan ibra niteliğinde arabuluculuk tutanağı düzenlenmiştir. Alınan bu ibra niteliğindeki arabuluculuk tutanak, tarih ve içeriği itibarıyla arabuluculuğa ve niteliği itibarıyla da cebri icraya elverişli değildir.” Yar. 9. HD. 8.12.2016 tarih, 2016/25300 E., 2016/21744 K.,(Lexpera, ET 06.03.2018)

¹⁷¹ Aynı yönde **Azıklı Arslan**, s. 241.

Kanun koyucu, icra edilebilirlik şerhi talebi halinde mahkemenin yapacağı incelemenin sınırlarını bilinçli olarak daraltmıştır. Aksi görüşün kabulü halinde tarafların serbest iradeleriyle yapmış oldukları sözleşmenin hâkim tarafından hükümsüz hale getirilmesi tehlikesi gündeme gelebilecektir. Taraflar, tarafların avukatları ve arabulucu tarafından imzalanan anlaşma belgesinin mahkemece icra edilebilirlik şerhi verilmesine gerek kalmadan ilam niteliğinde belge kabul edilmesi taraf iradelerinin hâkimin iradesinden üstün tutulduğunun bir başka göstergesidir (HUAk m. 18/f. 4).

Yargıtay'ın yukarıda değinilen kararında¹⁷² “*ibra niteliğinde arabuluculuk tutanağı*” kavramı oluşturarak arabuluculuk prosedürü sonucunda ulaşılan anlaşma belgesinin içeriğini denetlemesi yerinde değildir.¹⁷³ Zira, dava açılmadan önce arabuluculuk faaliyeti neticesinde karşılıklı fedakârlıklarla ulaşılan anlaşma belgesinin hukuki niteliği mahkeme dışı sulh sözleşmesidir.¹⁷⁴ Bu sözleşme, kurulması ve etkileri bakımından maddi hukuka tabi bir sözleşmedir.¹⁷⁵ Diğer bir ifadeyle, bu anlaşmanın kapsamı, sözleşme özgürlüğü ilkesi çerçevesinde taraflarca belirlenir.¹⁷⁶ Kendilerine ait menfaati en iyi koruyacak olan yine anlaşma belgesinin taraflarıdır. İşçi yahut işveren anlaşma belgesinin iptaline ilişkin bir taleple dava açmadığı sürece mahkemenin kendiliğinden sözleşmenin konusunu denetlemesi ve taraflarca akdedilen sözleşmeyi hükümsüz hale getirmesi söz konusu olmamalıdır.

İcra edilebilirlik şerhi verilmesi işinde mahkemenin anlaşma belgesinin içeriğini incelemek suretiyle konu değerlendirmesi yapamayacağı yönündeki görüşümüz, icra edilebilirlik şerhi talebi üzerine verilen karara karşı kanun yoluna başvurulması halinde de geçerlidir. Şöyle ki: HMK m. 342/f. 2 e bendi hükmüne göre, istinaf dilekçesinde başvuru sebepleri ve gerekçesi gösterilmelidir. Zira, HMK

¹⁷² Bkz. s. 38, (dn. 170).

¹⁷³ **Odaman**, Serkan, “Arabuluculuk Tutanağına İcra Edilebilirlik Şerhi Verilmesine İlişkin Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi”, *Şeref Ertaş’a Armağan*, C. 3, 2017, s. 1761.

¹⁷⁴ **Özbay**, Alternatif Çözüm, s. 471-472; **Çelikoğlu**, s. 707. Benzer yönde bkz. **Taşpolat Tuğsavul**, s. 184.

¹⁷⁵ **Dür**, s. 364; **Taşpolat Tuğsavul**, s. 185; **Koç**, Evren, “Arabuluculuk Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin İlk Tespitler”, *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I*, (edt. Yasemin Işıktaç) İstanbul: Sümer Kitapevi, 2014, s. 50.

¹⁷⁶ **Özbek**, s. 1256.

m. 355/f. 1 hükmüne göre istinaf incelemesi istinaf dilekçesinde belirtilen sebeplerle sınırlı olarak yapılır. Bu hükmün istisnası olmak üzere bölge adliye mahkemesi kamu düzenine aykırılık hallerinde bunu re'sen gözetir (HMK m. 355/f. 1). Bu halde istinaf incelemesinin kapsamı da ilk derece mahkemesinde olduğu gibi anlaşma belgesinin içeriğinin arabuluculuğa ve cebri icraya elverişliliğinin incelenmesiyle sınırlıdır. Bölge adliye mahkemesi bunun dışında istinaf dilekçesinde talep bulursa dahi anlaşmanın içeriğiyle ilgili, işin esasına girecek şekilde, maddi hukuk temelli bir incelemede bulunamaz.¹⁷⁷

“Temyiz edilemeyen kararlar” başlıklı HMK m. 362/f. 1-ç bendine göre “çekişmesiz yargı işlerinde verilen kararlar temyiz edilemez.” Şu halde; bölge adliye mahkemesinin icra edilebilirlik şerhi hakkında vermiş olduğu karar temyiz edilemeyecektir.

Son olarak, belirtmek gerekir ki, arabuluculuk faaliyeti neticesinde ulaşılan anlaşmanın tarafların karşılıklı iradeleriyle oluşan borçlar hukukuna tabi bir sözleşme olması ve bu anlaşmaya icra edilebilirlik şerhi verilmesinin de çekişmesiz yargı işi olması sebepleriyle maddi anlamda kesin hüküm gücü bulunmadığından, bu kararlara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulması mümkün değildir.¹⁷⁸

SONUÇ

Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ve yönetmeliği çerçevesinde yaklaşık beş yıldır uygulamada yer edinen alternatif uyuşmazlık çözüm yolları hak ettiği itibarı görmemiştir. Toplumumuzda yaygın olan dava alışkanlığı ve tarafların dava açmadan önce arabulucuya başvurmayı bir zayıflık olarak görmeleri, bu sorunun en önemli sebeplerindendir. Yine avukatların arabulucuyu ekonomik olarak kendilerine rakip olarak görmeleri ve bir çok hâkimin uyuşmazlık çözme işinin kendi tekellerinde olması gerektiği yaklaşımı, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının ülkemizde benimsenmesine engel oluşturmaktadır.¹⁷⁹

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının uygulamada tanınıp benimsenmesi suretiyle mahkemelerdeki ağır iş yükünün azaltılması amacıyla arabuluculuk yönteminin teşvik edilmesi hatta dava açılmadan

¹⁷⁷ Taşpolat Tuğsavul, s. 197; Özbek, s. 1263; Dür, s. 380.

¹⁷⁸ Taşpolat Tuğsavul, s. 197-198.

¹⁷⁹ Tanrıver, Sosyolojik Bakış, s. 77-83.

önce zorunlu hale getirilmesi önerilmiştir.¹⁸⁰ Nihayet 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanununda bazı iş uyuşmazlıkları bakımından dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olunması zorunlu hale getirilmiştir.

Kanımızca, zorunlu arabuluculuk düzenlemesi hak arama özgürlüğüne aykırılık teşkil etmemektedir.¹⁸¹ Zira, taraflar arabuluculuk sürecine katılma bakımından zorunluluk içinde iseler de; süreci devam ettirmek ve sonlandırmak bakımından tamamen serbesttir. Yine, zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin durması, arabuluculuk sürecinin en fazla (3+1) 4 haftada tamamlanacak olması, tarafların geçici hukuki koruma tedbirlerine başvuru imkânının mevcut olması gibi sebeplerle kanımızca zorunlu arabuluculuk düzenlemesi hukuka uygundur.

Her ne kadar zorunlu arabuluculuk düzenlemesinin anayasal anlamda bir sorun teşkil etmeyeceğini kabul etsek de, kanımızca, tarafsız arabulucunun uyuşmazlığın tarafları arasındaki güç dengesizliğini bertaraf etmesi mümkün değildir.

Yine, iş hukukunun emredici yapısıyla da arabuluculuk bağdaşmamaktadır. Ayrımcılık tazminatı, sendikal tazminat, asgari ücret gibi yasal değerlerin arabuluculuk masasında müzakere edilebilir hale gelme tehlikesi de iş uyuşmazlıklarında zorunlu arabuluculuk düzenlemesinin bir diğer eleştirilmesi gereken yönüdür.

İş MK ile HUAK'da bazı değişiklikler yapılmıştır. Bunlardan biri arabuluculuğun tanımlandığı ikinci maddedeki arabulucu tanımının yeniden düzenlenmesi ve arabulucunun süreç sonunda anlaşamamaları halinde çözüm önerisi getirebileceğini ifade eden HUAK m. 15 hükmüdür. Kanımızca, bu düzenleme yerinde değildir. Zira, arabuluculuk özü itibarıyla tarafları bir masa etrafında tutma amacıyla faaliyette bulunulması esasına dayanmakta ve özünde taraflara çözüm önerisi getirebilme bakımından bir imkan bulunmamaktadır. Doktrinde ifade edilen “kolaylaştırıcı arabuluculuk” ve “değerlendirici arabuluculuk” kavramları halen Türk hukukunda genel kabul görmüş değildir. Olması gereken hukuk bakımından önerimiz; tarafsız ön

---

180 “İş davalarının tümünde önce ‘arabulucuya’ gidişi zorunlu kılacağız. Yine 10 bin liraya kadar olan ticari davalar ile 2500 liraya kadar olan icra davalarında arabuluculuk zorunlu olacak.” <http://www.hurriyet.com.tr/adalet-bakanligi-arabulucuk-daire-baskani-oztatar-yabancilar-kis-kis-guluyor-29149483> (ET 17.02.2018)

181 Bkz. II, B, 2.

değerlendirici-arabuluculuk yöntemlerinin birlikte uygulanmasıyla ortaya konulacak yeni bir uyuşmazlık çözüm yöntemi ihdas edilmesidir. Bu yöntemde 5 yıllık avukatlık kıdemi bulunan ve iş uyuşmazlıklarında uzmanlık eğitimini tamamlamış arabulucunun, süreç sonunda uyuşmazlığın nasıl ve nerede ortaya çıktığı, nasıl geliştiği ve gelecekte nasıl bir yola gidilebileceği gibi konularda tarafları bilgilendirdiği ve kendisinin çözüm önerisini de ihtiva eden “değerlendirme tutanağı” düzenleyip taraflara vermesi ve bu tutanak bulunmaksızın dava açılmayacağına düzenlenmesidir. Buna ilave olarak, bu tutanakta belirtilen meblağ üzerinde anlaşmak yerine mahkemeye başvurarak süreç sonunda teklif edilenden daha az miktar elde eden tarafa yargılama giderlerinin yükletilmesi düzenlemesi getirilmesi kanımızca daha uygundur.

HUAK’da yapılan bir diğer değişiklikte tarafların üzerinde uzlaştıkları hususlarda dava açamayacağı hususuyla ilgilidir (HUAK m. 18/f. 5). Kanımızca bu düzenleme hak arama özgürlüğünün ihlalidir. Zira, arabuluculuk faaliyeti neticesinde elde edilen anlaşma belgesi ilam değil, ilam niteliğinde belgedir. Şu halde, irade bozuklukları veya sahte imza halinde bu belgenin iptali talep edilebilecektir. Halbuki, kanuni düzenleme böyle bir istisnaya yer verilmemektedir. Bu bakımdan önerimiz Anayasaya aykırı bu hükmün kaldırılmasıdır.

Asıl işveren-alt işveren ilişkisinin varlığı halinde maddi bakımdan mecburi arabulucu arkadaşlığı düzenlemesi de, kanımızca, yerinde değildir. Bu bakımdan bu ilişkide işçinin yalnız bir ve gerçek işvereni bulunacağından işverenlerin iradelerinin birbirine uygun olmasının aranması isabetli değildir.

Arabuluculuk faaliyetine mazeretsiz olarak katılmayan tarafın yargılama giderlerinden sorumlu olması ve lehine vekâlet ücretine hükmedilmemesi düzenlemesi de kanımızca orantısız bir yaptırımdır. Bu nedenle, bu konuda hâkime takdir yetkisi tanımak kanımızca daha uygun bir çözüm olacaktır. Yine arabulucunun yürüttüğü faaliyete nazaran avukatlara nispeten az miktarda ücret elde etmesi de yerinde değildir.

Anlaşma belgesine icra edilebilirlik belgesi verilmesi işinde mahkemece yapılacak incelemenin kapsamı da doktrinde tartışmalıdır. Biz, incelemenin yalnızca anlaşmanın tarafların serbestçe tasarrufta bulunabileceği işlerden olup olmadığı ve bir eda (edim) hükmü içerip içermediğiyle sınırlı olarak inceleme yapılması gerektiği görüşüne katılmaktayız. Zira aksi görüşün kabulü halinde uyuşmazlıklar tekrar mahkeme önüne taşınacak ve zorunlu arabuluculuk düzenlemesiyle ulaşılmak istenen amaç gerçekleştirilememiş olacaktır.

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	: Ankara Barosu Dergisi
ADR	: Alternatif Uyuşmazlık Çözümü
AMK	: Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargıla Usullerine Dair Kanun
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz./ bkz.	: bakınız
BÜHFD	: Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
c.	: cümle
C.	: Cilt
dn.	: dipnot
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	: Esas
Edt.	: Editör
EÜHFD	: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
ET	: Erişim Tarihi
f.	: fıkra
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUAK	: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
HUAKY	: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği
İBK	: İçtihadı Birleştirme Kararı
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
İK	: İş Kanunu
İş.MK	: İş Mahkemeleri Kanunu
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
Karş. / karşı.	: karşılaştırınız
m.	: madde

MİHDER	: Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi
RG	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
S.	: Sayı
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
vd.	: ve devamı
Yar.	: Yargıtay
Y	: Yıl

KAYNAKÇA

Akan, Pınar: Arabuluculuk ve Deniz Hukukundan Doğan İhtilaflara Uygulanması, Ankara: Adalet Yayınları, 2013.

Akil, Cenk/**Gül**, Akif: “ Yargıtay’ ın Genel Haciz Yoluyla İlamsız Takibe Başvuru Hakkına İlişkin Olarak Vermiş Olduğu Bazı Kararlar Üzerine Düşünceler” , *Yargıtay Dergisi*, C. 43, S. 3, 2017, ss. 55-610.

Akyol Arslan, Leyla: “6225 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununun 15’inci Maddesi İle Arabulucunun Çözüm Önerisi Getirebilmesine Olanak Sağlayan Yeni Düzenlemenin Değerlendirilmesi” , *Terazi Hukuk Dergisi*, C.13, S. 145, 2018, s. 29-44.

Aras, Bahattin: “Genel Olarak Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Temel Özellikleri,” *Adalet Dergisi*, S. 35, 2009, ss. 58-70.

Arslan, Ramazan/**Yılmaz**, Ejder/**Taşpınar Ayvaz**, Sema/ **Hanağası**, Emel: Medeni Usul Hukuku, 4.Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2018.

Azıklı Arslan, Betül: Medeni Usul Hukuku Açısından Zorunlu Arabuluculuk, Ankara: Yetkin Yayınları, 2018.

Bilge, Turgay: “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Açısından Kamu Düzeni Kavramı”, *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I* (edt. Yasemin Işıқтаç), İstanbul: Sümer Kitapevi, 2014, ss. 93-114.

Budak, Ali Cem: Medeni Usul Hukukunda Üçüncü Kişilerin Haklarının Korunması, İstanbul: Beta Yayınları, 2000.

Budak, A. Cem/**Karaaslan**, Varol: Medeni Usul Hukuku 2. baskı, Ankara: Adalet Yayınları, 2018.

Bulur, Alper: “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk Yöntemi” , *ABD*, Y. 65, S. 4, 2007, ss. 30-46.

Bulur, Alper: “Avukatlık Kanunu m. 35/A ’nın Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Çerçevesinde İrdelenmesi ve Bir Düzenleme Önerisi” , *TBBD*, S. 89, 2010, ss. 196-241.

Canbolat, Talat (edt.): İş Hukukunda Arabuluculuk Uzmanlık Eğitimi Kaynak Kitabı, <http://www.adb.adalet.gov.tr/> (E.T. 15.02.2018).

Çalışır, Kurtuluş: Arabuluculuk, Ankara: Adalet Yayınları, 2015.

Çelik, Nuri/**Caniklioğlu**, Nurşen/**Canpolat**, Talat: İş Hukuku Dersleri, 28. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2015.

Çelikoğlu, Cengiz Topel: 6325 sayılı HUAK'a Göre Arabuluculuk Yoluna Başvurulması ve Çözüm Anlaşmasının Mahkeme ve İcra Usulleri İle İlişkisi, *Ejder Yılmaz'a Armağan*, C. 1, Ankara: Yetkin Yayınları, ss. 669-719.

Doğan Yenisey, Kübra: "İş Yargısında Zorunlu Arabuluculuk", (edt. K. Doğan Yenisey) *İş Mahkemeleri Kanunu Tasarı Taslağının Değerlendirilmesi İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Derneği 40. Yıl Uluslararası Toplantısı*, (14 Mayıs 2016, İstanbul), TİSK, Ankara, 15 Kasım 2016, ss. 167-193.

Dür, Orhan: Arabuluculuk Faaliyeti ve Arabulucuların Hak ve Yükümlülükleri, Ankara: Adalet Yayınları, 2017.

Erdemir, Aymelek: "Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi Olarak Arabuluculuk ve İş Mahkemeleri Kanunu Tasarısı", *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 12, S. 132, Ağustos 2017, ss. 70-81.

Erdoğan, Ersin: "7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nda Öngörülen Zorunlu Arabuluculuk ve Hak Arama Özgürlüğü Açısından Değerlendirilmesi", *İSGHD*, C. 14, S. 55, 2017, s. 1211-1242.

Erdoğan, Ersin/**Erzurumlu**, Nurbanu: "Hukuk Uyuşmazlıklarında Türkiye'nin Arabuluculuk Tecrübesi ve Zorunlu Arabuluculuk Taslağı," *SETA Raporu*, (www.setav.org) (E.T.14.10.2017) .

Erişir, Evrim: "Arabuluculuk Müessesinin Anayasaya Uygunluğuna ve Devlet Yargısına Nazaran Öncelik Verilmeye Değer Olduğuna İlişkin 14.2.2007 Tarihli Alman Federal Anayasa Mahkemesi Kararı", *DEÜHFD*, C.11 Özel sayı, 2009, *Prof. Dr. Bilge UMAR'a Armağan*, C. 1, İzmir, 2009, ss. 225-236.

Erişir, Evrim: "Tüketici İşlemlerinden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümü Usulü", Yeni Tüketici Hukuku Konferansı, (der: Murat İnceoğlu), İstanbul, 2015.

Ersen Perçin, Gizem: "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemlerinden Arabuluculuğun Hukuksal Düzenlemelerdeki Yeri," *MHB* Y. 31, S. 2, 2011, ss. 177-201.

Demir, Şamil: "Arabuluculuk Arkadaşlığı", *ABD*, S. 2, Y. 2013, ss. 291-314.

Dişel, Buse: İcra Hukukunda Takip Arkadaşlığı, İstanbul: XII Levha Yayınları, 2014.

Göksu, Mustafa: "Mandatory Mediation in Labor Dispute", *Press Academia Procedia (PAP)* Vol. 3, 2017, ss. 378-384.

Güzel, Ali: “İş Mahkemeleri Kanunu Tasarı Taslağı Hakkında Bazı Aykırı Düşünceler”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, S. 3, 2016, ss. 1131-1146.

İldır, Gülgün: *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2003.

İşık, Olcay: “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı Çerçevesinde Arabuluculuk Yönteminin Diğer Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ile Karşılaştırılması”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Y. 6, S. 64, 2011, 14-25.

Kaplan, Yavuz: “Arabuluculuk Ve Türk Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısına Eleştirel Bir Bakış”, *MHBD*, Y. 28, S. 1- 2, 2008, ss. 115-146.

Karacabey, Kürşat: “Zorunlu Arabuluculuğun Hukukun Temel İlkelerine Aykırılığı ve Uygulanabilirliğine Dair Sorunlar”, *TBB*, S.123, 2016, ss. 451-488.

Karşlı, Abdurrahim: *Medeni Muhakeme Hukuku*, 3. Baskı, İstanbul: Alternatif Yayınları, 2012.

Kısmet Kekeç: Elif, *Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlıkların Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler*, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınları, 2014.

Koç, Evren: “Arabuluculuk Kanunu’ nun Uygulanmasına İlişkin İlk Tespitler”, *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I*, (edt. Yasemin Işıқтаç) İstanbul: Sümer Kitapevi, 2014, ss. 43-52.

Kolcuoğlu, Umut: <https://www.dunya.com/kose-yazisi/is-uyusmazliklarinda-yeni-duzen-zorunlu-arabuluculuk/346490> (E.T. 01.01.2016)

Kuru, Baki: *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2017.

Kuru, Baki: “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı Hakkında Görüş ve Öneriler”, *Legal Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, C. 16 S. 2, 2010, 237-246. (anılış: **Kuru**, Görüş ve Öneriler)

Lokmanoğlu, Yunus: “İş Mahkemeleri Kanunu Işığında Arabuluculuk Kavramı”, *TAAD*, Y. 9, S. 33, 2018, s. 863-885.

Manav Özdemir, Eda: “İş Mahkemelerinin İşleyişi ve Bireysel İş Uyuşmazlıklarının Alternatif Çözüm Yöntemleri”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, S. 4, 2015, ss. 185-222.

Mollamahmutoğlu, Hamdi/Astarlı, Muhittin/Baysal, Ulaş: *İş Hukuku*, 6. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2014.

Namlı, Mert: “İş Mahkemeleri Kanunu Taslağı ile Getirilen Zorunlu Arabuluculuk Kurumunun Medeni Usul Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi” (edt. K. Doğan Yenisey) *İş Mahkemeleri Kanunu Tasarı Taslağının Değerlendirilmesi*, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Derneğı 40. Yıl Uluslararası Toplantısı. (14 Mayıs 2016 İstanbul Ankara, TİSK, 15 Kasım 2016, ss. 151-167.

Narmanhoğlu, Ünal: İş Hukuku Ferdi İlişkiler I, C. 1, 4. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2012.

Odaman, Serkan/Karaçöp, Eda: “İş Mahkemeleri Kanun Tasarı Taslağında Öngörülen Zorunlu Arabuluculuk Müessesesi,” *Sicil İş Hukuku Dergisi*, S. 35, 2016, ss. 51-65.

Odaman, Serkan: “Arabuluculuk Tutanağına İcra Edilebilirlik Şerhi Verilmesine

İlişkin Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi”, *Şeref Ertaş’a Armağan*, C. 3, 2017, s. 1753-1766.

Öğuz, Özgür: Türk İş Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları, İstanbul: Legal Yayınevi, 2016.

Özbay, İbrahim : “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları”, *EÜHFD*, C. 10, S. 3-4, 2006, ss. 459-475 (anılış: **Özbay**, Alternatif Çözüm).

Özbay, İbrahim: “Avukatlık Hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Belgesinin İlamNiteliğı”, *EÜHFD*, C. 8, S. 3-4, 2004, ss. 367-418 (anılış: **Özbay**, Uzlaştırma Belgesi).

Özbay, İbrahim/Korucu, Yavuz: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim, Ankara: Adalet Yayınları, 2016.

Özbay, İbrahim, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi? Ankara: Seçkin Yayınları, 2012 (anılış: **Özbay**, HMK Neler Getirdi?).

Özbek, Mustafa Serdar: Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, C. 1, 4. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.

Özbek, Mustafa Serdar: “Anayasal Hak Ve Hürriyetler İle Yargılamaya Hakim Olan İlkeler Işığında Arabulucuk”, *Medeni Usul İcra İflas Hukukçuları Toplantısı IX*, Ankara, 2010. ss. 107-154 (anılış: **Özbek**, İlkeler Işığında).

Özbek, Mustafa Serdar: “Arabuluculuk Sonunda Düzenlenen Anlaşma Belgesine İcra Edilebilirlik Şerhi Verilmesinde Görevli Mahkeme”, *BÜHFD*, C. 3, S. 2, 2017, ss. 69-85 (anılış: **Özbek**, İcra Edilebilirlik).

Özbek, Mustafa Serdar, “Arabuluculuk ile Tahkim Yöntemlerinin Kesişme Bölgesi: Arabuluculuk-Tahkim”, *Yargıtay Dergisi*, C. 43, S. 1, 2017, s. 15-106 (**Özbek**, Arabuluculuk-Tahkim).

Özdemir, Olgu: “Bireysel İş Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk”, *Fevzi Şahlanan’a Armağan İÜHF*M, S. 74, İstanbul, 2016, ss. 601-616.

Özmumcu, Seda: Uzak Doğu’ da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış, İstanbul: XII Levha Yayınları, 2013.

Özmumcu, Seda: “Karşılaştırmalı Hukuk ve Türk Hukuku Açısından Zorunlu Arabuluculuk Sistemine Genel Bir Bakış”, *İÜHF*M, C. LXXIV, S. 2, 2016, ss. 807-842 (anılış: **Özmumcu**, Zorunlu Arabuluculuk).

Özmumcu, Seda: “Arabulucunun Rolü, Kolaylaştırıcı ve Değerlendirici Arabuluculuk”, *Prof. Dr. Füsun Sokullu-Akıncı’ya Armağan, (C. II)*, *İÜHF*M, C. LXXXI, S. 1, 2013, ss. 1357-1377. (anılış: **Özmumcu**-Arabulucunun Rolü).

Özmumcu, Seda: “Arabuluculuğun Doğuşu ve Gelişmelerine Genel Bir Bakış”, *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I*, (edt. Yasemin Işıktaş) İstanbul: Sümer Kitabevi, 2014, ss. 33-43(**Özmumcu**, Genel Bakış).

Özveri, Murat: “Zorunlu Arabuluculuk”, 27.10.2017 https://tr.sputniknews.com/seyr_u_sabah/201710271030772443-doktor-murat-ozveri-zorunlu-arabuluculuk-ile-isci-alacaginini-buyuk-bir-kismini-isverene-terkedecek/ (E.T.01.01.2018).

Pekcanitez, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet: Medeni Usul Hukuku, 4. Baskı, Ankara, 2016 (anılış: **Pekcanitez/Atalay/Özekes**-Medeni Usul).

Pekcanitez, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet: İcra ve İflas Hukuku, 3. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2016 (anılış: **Pekcanitez/Atalay/Özekes**- İcra Hukuku).

Pekcanitez, Hakan/**Taş Korkmaz**, Hülya: Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku, 15. Baskı, İstanbul, 2017.

Pekcanitez, Hakan: “Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri”, *Hukuki Perspektifler Dergisi*, S. 5, 2005, ss. 12-16 (anılış: **Pekcanitez**-Alternatif Çözüm)

Pekcanitez, Hakan: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanun Tasarısı Tanıtımı, *Makaleler*, İstanbul, 2016 (anılış: **Pekcanitez** Tasarı Tanıtımı).

Polat, Malike: Milletlerarası Usul Hukukunda Arabuluculuk, Ankara: Yetkin Yayınları, 2010.

Sarisözen, Serhat: “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanun Tasarısının Getirdikleri, İcra Edilebilirlik Belgesi Ve Arabuluculuğun Avukatın Tekel Hakkına Aykırılık Oluşturup Oluşturmadığı Sorunu”, *EÜHFD*, C. XV, S. 1-2, 2011, ss. 255-271.

Senyen Kaplan, Tuncay E: Bireysel İş Hukuku, 8. Baskı, Ankara: Kitap Yayınevi, 2017.

Subaşı, İbrahim: “Toplu İş Hukukunda Arabuluculuk”, *Bilgi Toplumunda Hukuk (Ünal Tekinalp’e Armağan)*, C. 2, İstanbul, 2003, ss. 743-833.

Sungurtekin Özkan, Meral : “Avukatlık Kanunu’nun 35/A Maddesi Çerçevesinde Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi”, *MİHDER*, S. 2, 2005. ss. 353-369.

Sümer, Haluk Hadi: İş Hukuku Uygulamaları, 5. Baskı, Konya: Mimoza Yayınları, 2015 (anılış: **Sümer**, Uygulama).

Sümer, Haluk Hadi: İş Hukuku, 22. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2017.

Süzek, Sarper: İş Hukuku, 11. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2015.

Şen, Ersan: “İş Hukuku Davalarında Zorunlu Arabuluculuk” 14.06.2017 <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/2355166-is-hukuku-davalarinda-zorunlu-arabuluculuk> (E.T.23.11.2017).

Şişli, Zeynep: “Bireysel İş Uyuşmazlıkları Ve Yargısal Çözümü”, *ABD*, S. 2, 2012, s ss. 45-67.

Tanrıver, Süha: İlamlı İcra Takibinin Dayanakları ve İcranın İadesi, Ankara: Yetkin Yayınları, 1996.

Tanrıver, Süha: “Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk”, *Makalelerim*, Ankara, 2006, ss. 1-14. (anılış: **Tanrıver**, Alternatif Çözüm).

Tanrıver, Süha: “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Arabuluculuk Kurumuna Hukuki Ve Sosyolojik Bir Bakış”, *Makalelerim*, Ankara: Asil Yayınları, 2006, ss. 59-77 (anılış: **Tanrıver**, Sosyolojik Bakış).

Tanrıver, Süha, Medeni Usul Hukuku C. 1, Ankara: Yetkin Yayınları, 2016. (anılış: **Tanrıver**, Medeni Usul).

Taşpolat Tuğsavul, Melis: Türk Hukukunda Arabuluculuk, Ankara: Yetkin Yayınları, 2012.

Ulukapı, Ömer: Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı, Konya: Mimoza Yayınları, 1991.

Uyumaz, Alper/Erdoğan, Kemal: “Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları”, *DEÜHFD*, C. 17, S. 1, 2015, ss. 119-169 (basım yılı: Şubat 2016).

Uyumaz, Alper: “Tüketici Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 20, S. 1, Y. 2012, ss.103-133.

Ürcan, Gülümden: “İşe İade Davasında Husumet”, *Haluk Konuralp Anısına Armağan* C. 1, Ankara: Yetkin Yayınları, 2009, ss.1197-1215.

Yazıcı Tıktık, Çiğdem: Arabuluculukta Gizliliğin Korunması, İstanbul, 2013.

Yıldırım, Kamil: “İhtilafların Mahkeme Dışı Usullerle Çözülmesi Hakkında”, *Prof. Dr. Yavuz Alangoya İçin Armağan*, İstanbul: Vedat Yayınları, 2007, ss. 337-360.

Yılmaz, Ejder: Hukuk Sözlüğü, Ankara, 2008 (anılış: **Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü).

Yılmaz, Ejder: “Avukatlık Ücretinden Doğan Uyuşmazlıkların Çözüm Yeri,” *Prof. Dr. Yavuz Alangoya İçin Armağan*, İstanbul: Vedat Yayınları, 2007, s. 337-361 (anılış: **Yılmaz**, Avukatlık Ücreti).

Yılmaz, Ejder: “Arabuluculuğun Yasa ile Düzenlenmesi”, *Prof. Dr. Tuğrul Arat’a Armağan*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2012. ss. 1275-1297 (anılış: **Yılmaz**- Yasa ile Düzenleme).

Yılmaz, Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2013, (**Yılmaz**- Şerh).